

A vallomás őszinteségének ellenőrzése

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS.....	2
2. A KIHALLGATÁS ÉS A VALLOMÁS.....	3
2.1. A vallomás befolyásolása	4
2.2. A vallomásellenőrzés jelentősége	10
3. IGAZSÁGKERESÉS ÉS VALLOMÁSELLENŐRZÉS A MÚLTBAN.....	12
3.1. Az ókori igazságkeresés	12
3.2. A középkori módszerek	13
3.3. A műszeres őszinteségvizsgálat.....	14
3.4. A XX. századi igazságkeresési módszerek	15
3.5. A vallomással összefüggő jogi szabályozás fejlődése az 1800-as évektől napjainkig.....	16
3.5.1. Az 1896. évi XXXIII. törvénycikk	16
3.5.2. Az 1951. évi III. törvény	19
3.5.3. Az 1962. évi VIII. törvényerejű rendelet.....	21
3.5.4. Az 1973. évi I. törvény	21
4. A VALLOMÁS HELYE A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN	24
4.1. Felderítés és bizonyítás.....	24
4.1.1. A felderítés.....	24
4.1.2. A bizonyítás	25
4.1.3. A felderítés és bizonyítás összevetése	27
4.2. A vallomás helye a felderítésben és a bizonyításban	27
5. A VALLOMÁSELLENŐRZÉS	29
5.1. A vallomásellenőrzés alanyai	29
5.2. A kihallgatás menete.....	30
5.3. A terhelt kihallgatása	31
5.4. A hamis vád	33
5.5. A tanú kihallgatása	34
5.6. A terhelt hozzátartozójának vallomása	35
5.7. A hamis tanúzás	35
5.8. A vallomás ellenőrzésének módjai	36
5.9. Műszeres ellenőrzési lehetőségek	38
6. ÖSSZEGZÉS.....	39
FELHASZNÁLT IRODALOM	40

*"Ha hazugsághoz hasonlít, ne kezd el
az igaz szót se, hogyha nem kívánod,
hogyan olyat, amit meg se tettél, restelj".*

Dante Alighieri - Isteni Színjáték

1. Bevezetés

A bizonyítás a büntetőeljárás központi feladata, hiszen ahhoz, hogy a bíróság megállapíthassa a büntetőjogi felelősséget, bizonyítania kell. Abban a folyamatban, amely elvezet az anyagi igazság megállapításához, vagyis a valóságnak megfelelő tényállás kimondásához, kiemelkedő jelentősége van a tanú és a terhelt vallomásának. A vallomás a leggyakoribb bizonyítékforrás, és szerepe annak ellenére nem csökken, hogy a krimináltechnika fejlődése következtében a tárgyi bizonyítékok egyre inkább előtérbe kerülnek. Szinte nincs olyan ügy, amelyben ne szerepelnének a bizonyítékok között a vallomásokból nyert adatok. A kihallgatásnak nemcsak a bizonyításban van rendkívüli jelentősége, hanem a felderítésben is, mivel amikor a nyomozó hatóság felderít, a tanú és a terhelt vallomása nagy segítséget nyújt ahhoz, hogy a nyomozás végére, mintegy „előzetesen”, a nyomozó hatóság is felállíthasson egy tényállást, amely alapja lehet a vádemelésnek, majd a bíróság által megállapított tényállásnak, hiszen a vádhoz kötöttség miatt a bíróság kötve van a vádban megjelölt személyhez és cselekményhez is.

Mind a nyomozás, mind a bírósági eljárás során kardinális kérdés a dolgozat témáját jelentő őszinteségellenőrzés. Amennyiben a nyomozó hatóság, illetve az ügyész ellenőrzés nélkül fogadja el a tanú vagy terhelt vallomását, ez rossz irányba viheti a nyomozást, amelynek a legsúlyosabb következménye a bírói tévedés, azaz a justizemord lehet, amikor tévesen olyannak mondják ki a bűnösségét, aki nem követte el a bűncselekményt. Ha ez nem is következik be, elhúzódhat az eljárás, és az is megtörténhet, hogy a valódi elkövető felelősségre vonására nem kerül sor.

A dolgozat céljai között szerepel annak bemutatása, milyen eszközök állnak a büntetőeljárásban eljáró hatóságok rendelkezésére, hogy meggyőződjenek a vallomás őszinteségéről vagy annak őszintétlenségéről. Megvizsgálom a jogszabályok adta őszinteségellenőrzési lehetőségeket, és interjúkat készítek jogalkalmazókkal, hogy a gyakorlatban milyen megoldások fordulnak elő. Céлом az, hogy rámutassak a jogi szabályozás, illetve a gyakorlat hiányosságaira, és de lege ferenda javaslatokat fogalmazzak meg.

2. A kihallgatás és a vallomás

A kihallgatást Tremmel Flórián a következőképpen definiálja: „*A kihallgatás a leggyakoribb és a legjelentősebb nyomozási cselekmény, amely a Be által meghatározott alakiságok és biztosítékok mellett a személyi jellegű bizonyítékok megszerzését szolgálja azáltal, hogy a kihallgatott (gyanúsított, sértett, tanú) a bűncselekményről szerzett legjobb tudomásának megismerését teszi lehetővé.*”¹ A kihallgatás tulajdonképpen egy kikérdezés, amely a kihallgatást megelőző érintkezés egyik formája, ugyanakkor a kihallgatás eleme. Általa megismerhetjük az emberek emlékezetében rögződött információkat, tényeket és egyéb múltbeli körülményeket. Tulajdonképpen kérdésekkel irányított beszélgetés a kikérdezés. A kihallgatást Török Sándor úgy határozza meg, hogy az büntetőeljárás alakszerűségéhez kötött nyomozási cselekmény.² Ebből a fogalom meghatározásból arra lehet következtetni, hogy a kihallgatást a nyomozás során végzik. Ez azonban egy krimináltaktikai megközelítés, a magam részéről úgy tekintek a kihallgatásra, mint a nyomozás és a bírósági szakban egyaránt alkalmazható eljárás cselekményre.

A kihallgatással két tudomány foglalkozik, a büntető eljárásjog és a kriminalisztika. A büntető eljárásjog és a krimináltaktika között a kihallgatás tekintetében is szoros a kapcsolat. A büntető eljárásjog adja a jogszabályi keretet, amelybe a kriminalisztika taktikai szabályait kell beleilleszteni, továbbá a büntetőeljárás alapját képező büntetőeljárás törvény³ (a továbbiakban: Be.) alakiságokat és biztosítékokat fogalmaz meg. Ezzel szemben a krimináltaktika a kihallgatás véghezvitelének módszereivel kapcsolatos, elméleti és gyakorlati kérdésekkel foglalkozik, így a krimináltaktikát részben a kihallgatás taktikája alkotja. "A krimináltaktika azon módszerek rendszere, amelyeket a nyomozás a leghatékonyabban alkalmazhat az ügyben foganatosított nyomozati cselekmények teljesítése során."⁴ A kihallgatási taktika a krimináltaktikának az a része, amely a kihallgatás leghatékonyabb foganatosítása, és az igazság felderítése érdekében a Be. megfelelően tartalmazza a

¹ Tremmel Flórián - Fenyvesi Csaba: Kriminalisztika tankönyv és atlasz. Dialóg Campus Kiadó. Budapest - Pécs, 2002. 205. o.

² Török Sándor. alezredes: A Gyermek-és fiatalkorúak kihallgatásának taktikája In: A fiatalkorúak bűnözéséről cikkgyűjtemény. BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség. Budapest, 1966. 141. o.

³ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

⁴ Kertész- Koltai: Kihallgatás. BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség. Budapest, 1967. 3. o.

kihallgatás szervezésének, tervezésének, teljesítésének, rögzítésének, eljárás közben az ellenőrzésének és értékelésének taktikai szabályait.⁵

Míg a kriminalisztika taktikai ajánlásokat tartalmaz, addig a Be. kötelező érvényűen hat. A taktika nem mond ellent a Be.-nek, hanem összhangban vannak egymás iránti viszonyrendszerükben.⁶ Ha valamelyiket megsértik, akkor a másik is megsérül. A kihallgatás, ha például nem volt megfelelően lefolytatva, az eljárási formák szerint fogatosítva a nyomozó hatóság részéről, akkor nincs bizonyító ereje az így megszerzett vallomásnak.⁷ A Be. így rendelkezik erről a bizonyítékok értékelése kapcsán:

Be. 78. § (4) Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárás jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg.

A kihallgatást vizsgálva több fajtáját és formáját lehet megkülönböztetni. A fajtái a vallomást tevők eljárásjogi helyzete alapján:

- a. terhelt
- b. tanú
- c. sértett.⁸

A kihallgatás a formáját tekintve pedig lehet helyszínelés, felderítés és szembesítés.⁹

2.1. A vallomás befolyásolása

A kihallgatás során szerzett vallomás, mint bizonyítási eszköz, jelentős szerepet tölt be a felderítésben és a bizonyításban is, így felmerül a kérdés, hogy a helyes eljárás érdekében mennyire bízhatunk az igazságtartalmában.¹⁰

Az őszinteség vizsgálatánál ügyelni kell arra, hogy a vallomás nem kizárólag a kihallgatott személyé, hanem a vallomásra befolyással van a kihallgató személy is, és sok más egyéb tényező, így ezek együttes hatása folytán, illetve általuk keletkezik a vallomás.

⁵ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 8. o.

⁶ Kertész - Koltai: Kihallgatás BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség. Budapest, 1967. 4. o.

⁷ Kertész - Koltai: Kihallgatás BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség. Budapest, 1967. 5. o.

⁸ Tremmel Flórián - Fenyvesi Csaba: Kriminalisztika tankönyv és atlasz. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2002. 205. o.

⁹ Tremmel Flórián - Fenyvesi Csaba: Kriminalisztika tankönyv és atlasz. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2002. 206. o.

¹⁰ Elek Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft. Debrecen, 2008. 7. o.

A befolyásolás „olyan hatás, amely valamely (kedvezőtlen) irányba térítő módon érvényesül. Az befolyásolható, akinek az akaratára, állásfoglalására, érzelmeire könnyen lehet hatni.”¹¹ A befolyásolás megvalósulhat szándékos tudatosan vagy nem tudatosan, amelyet a kihallgató és a kihallgatott sem vesz észre.¹² Ez nagyon fontos a kihallgatás során a vallomást illetően. A befolyásolásnak több tényezője van, ami ekkor érvényesül.

A nyomozó a múltbeli, ügygel kapcsolatos eseményeket és történéseket, közvetett észlelések alapján ismeri meg. Eme észlelések következtében megismerkedik az objektív valóság tényeivel, melyek elvezetnek az objektív igazság megállapításához.¹³ Az objektív igazságok, olyan tények, amelyek valahogyan függetlenek saját hiteinktől és érzékeléseinktől. Nem az emberi elmében, hanem a külső világban léteznek, tárgyiak, objektívak, szinte kézzel fogható dolgok.

Véleményem szerint vallomást befolyásoló tényezőket a következőkre lehet csoportosítani:

- a) érzékelés
- b) észlelés
- c) emlékezés
- d) gondolkodás
- e) személyiségi sajátosságok

Ad a) Érzékelés

Ha vallomás tételéről van szó, akkor fontos megvizsgálni azt, hogy a személy a vallomását, a nyilatkozatát minek a következtében teszi meg. Mint korábban rámutattam, a vallomás tételét, annak tartalmát sok tényező befolyásolja, köztük a kihallgatandó személy érzékelése. Az ember érzékelése fontos a múltbeli eseményekre való visszaemlékezéskor. Ádám György szerint „az érzékelési folyamat komponenseinek nagy része nem veleszületett, hanem tanult jellegű. A szervezett, szelektív módon kiválasztott ingerkomplexumokat érzékletté a múltban szerzett individuális tapasztalatok kovácsolják egybe.”¹⁴ Tehát a múltbeli hatások, amiket láttunk, hallottunk, éreztünk, ezeknek az egybefogott összessége adja az érzékletünket eredményül.

¹¹ Juhász J. - Szőke I. - O. Nagy G. - Kovalovszky M. (szerk.): Magyar Értelmező Kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975, 101. o.

¹² Elek Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft. Debrecen, 2008. 10. o.

¹³ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965, 4. o.

¹⁴ Ádám György: Az érzékelési folyamat néhány jellemzője. In: Kiss Géza - Fogarasi Mihály: Általános Személyiség-és szociálpszichológiai szöveggyűjtemény. BM Könyvkiadó. Budapest, 1990. 25. o.

Az érzékelésbe tartoznak a látás, a hallás, a tapintás, a szaglás és az ízlelés. Mindegyiknek szerepe van a kihallgatás alá vont személy vallomásában. Nagy befolyásoló tényezőként hatnak, mivel minden ember másként érez, másként éli meg a múltban történeteket. Lehetséges az is, hogy az érzékszerve egyes embereknek nem a megfelelőképpen működik, vagy működött az elmúlt esemény tapasztalása során. Az érzeteink a külső világ jelenségeinek és tárgyainak tulajdonságait tükrözik vissza.¹⁵ A vallomás őszinteségének értékelése során nagy figyelemmel kell lenni az érzékelések begyakorolhatóságára is, főleg azokban az esetekben, amelyeknél nem lehet kísérletekkel vagy egyéb módon ellenőrizni az őszinteséget.¹⁶

Ad b) Észlelés

Az észlelés tulajdonképpen az érzékelések komplexuma, a tárgyak és jelenségek teljes ábrázolódása az ember tudatában. Az érzékelés a jelenségnek csak egy bizonyos sajátosságára korlátozódik, de a kihallgatás alá vont személy a vallomásában nem erről beszél, hanem a jelenség egészéről.¹⁷ Az érzékek alakítják az emberben a tárgy iránti érzést, de az észlelést ezeknek az érzékeknek az összessége adja, és ez is nagymértékben befolyásolja azt, hogy a személy, hogyan élte meg a múltbeli történetet, amelyről a vallomásában szót ejt. Az észlelésekbe beletartozik a személy által rekonstruált múltbeli tapasztalata, gondolkodása, érzései és emóciói is.¹⁸ Láthatjuk, hogy az érzékelés - összetettsége miatt is - jelentős befolyásoló tényező.

Ad c) Emlékezés

A megtörtént esemény érzékletéig az emlékezésen keresztül juthatunk el, hiszen a kihallgatás során az a célunk, hogy a kihallgatott személy őszintén mondja el mindazt, amit az emlékezete tartalmaz, elraktározott a bűncselekménnyel összefüggő eseményekről.¹⁹

Az emlékezés kapcsán meg kell említeni a memória működését, a képzetek mikéntjét, a felejtést és a felidézést.

¹⁵ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 103. o.

¹⁶ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 94. o.

¹⁷ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 129. o.

¹⁸ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 131. o.

¹⁹ Kertész- Koltai: Kihallgatás. BM Tanulmányi és Képzési Csoportfőnökség. Budapest, 1967. 5. o.

A vallomás tételekor a vallomást tevő szemszögéből jelentőséggel bír a visszaemlékezés kérdése, az, hogy a múlt története, hogyan befolyásolhatja a memóriáját. Emlékezéskor az emlékenyomok alapján gondolunk vissza a múltbeli eseményre, cselekményre. Az az emlékenyom bizonyul tartósabbnak, amely jelentéshordozó tulajdonsággal rendelkezik. A memóriára, avagy a tárolásra vonatkozóan a tárolt emlékenyomok visszakeresése, tehát a tartós memória rögzítése általi információk sokkal jobban használatosak, mint az egyszerű visszaidézés. A tudósok még nem döntötték el, és vitatják, hogy létezik-e tökéletes felejtés vagy sem, tény azonban, hogy a tárolt információ visszaidézhető. Több emlékezéstechnikai módszer van erre. Az egyik az, hogy a képi memória segítségét használja, vagyis a képi helyeket keresi vissza a vizuális memóriában, amelyben az emlékezettartalom szerepelt. Megállapították, ha a memórianyom kapcsolódik, összefügg a külső tényezőkkel, akkor könnyebbé válik az információk tárolása és visszaidézése, valamint az érzelmi tényezők is ilyen hatást váltanak ki.²⁰ Az emocionális benyomások megkönnyítik a rögzítést. Freud megtalálta a választ arra, hogy miért nehézkes a lelki sérülések, traumák visszaidézése. Ezek hosszú időre rögzülnek és visszaidézésükkor mégis ellentétes a hatás, represszió (elnyomás, elfojtás) működik, amely tulajdonképpen védi a szükségtelen feszültségek felszínre törésékor az idegrendszert. Végző soron az emocionális visszaidézés gátlásának védelmező szerepét látja el.

Az emberi memóriát több szakaszra lehet felosztani:

1. szenzoros memória
2. primer, rövid távú memória
3. szekunder, hosszú távú memória
4. terciér, állandó memória

1. A szenzoros memória a legrövidebb, egy-két percig őrzí a beérkező érzékelési jeleket. Automatikusán jegyzi meg az ember, vési be. Visszaidézésre csak a bevésés után lehet azonmód, utána pedig törlődik az információ.

2. A rövid távú memória esetében az időtartalma néhány perc, maximum néhány óráig tart. Nem automatikus a bevésés. Visszaidézés azonnal működik, viszont itt az információ törlése

²⁰ Ádám György: Az érzékelési folyamat néhány jellemzője. In: Kiss Géza - Fogarasi Mihály: Általános Személyiség- és szociálpszichológiai szöveggyűjtemény. BM Könyvkiadó. Budapest, 1990. 37. o.

egy új információ befogadása nyomán valósul meg. Ez szavak, illetve számjegyek megjegyzésére érvényesül.²¹

3. A hosszú távú memóriában az információt néhány perctől, akár évekig képesek vagyunk tárolni. A bevésésnél az ismétlés és a gyakorlás játszik fontos és nagy szerepet. A visszaidézése az információknak nagyon lassú, de gyorsítható valamely kulcsingerrel, amely emlékeztet és segít a felidézésben. A felejtést illetően, ugyanaz a helyzet áll elő, mint a rövid távú memóriánál, egy új információ bejutásával törlődik. Ebbe a kategóriába tartoznak mindazok az emléktartalmak, amelyek erős érzelmi háttérrel bírnak és nem beszéd jellegűek.

4. Az állandó memóriánál az időtartam egész életen át tart, a haláláig megőrzi az információt a személy. Bevésést illetően a túltanulás a megoldás. A visszaidézés automatikusan gyors, viszont felejteni, valamint törölni nem lehet. Extrém és tartós rögzítési forma és az információmennyiség kerete is széles és a tudatos, illetve a tudattalan információk is beletartoznak egyaránt. Ellenálló rögzítési jelenség, mivel a betegségeknek, agyi károsodásoknak is ellenáll. Ilyen információk az írás és olvasás, járás, úszás, kerékpározás, amiket nem lehet elfelejteni, ha egyszer megtanulta az ember és a gyakorlásukkal, úgymond túltanulta ezeket a készségeket.²²

A képzet az emlékezésben megmaradt kép, amely az ember múltbeli tapasztalatára vonatkozik. A képzetek jellege szemléletes, de nem olyanok, mint az észlelések, nem annyira pontosak.²³ A képeket a személy a memóriája segítségével elő tudja hívni, és ez hasznos lehet például egy olyan nyomozási cselekménynél, amikor egy fantomképet kell elkészíttetni a tanúval, és ekkor a tanú csak az emlékképeire tud támaszkodni.

A felejtés tulajdonképpen a megtapasztalt események észben tartásának fordított folyamata.²⁴ Ez az emlékezés szempontjából fontos fogalom számunkra. Nem mindegy, hogy a terhelt vagy tanú az esemény bekövetkezte után mennyit felejtett, illetve a tanúnál a második kihallgatás vonatkozásában is elég jelentős tényező.

²¹ Ádám György: Az érzékelési folyamat néhány jellemzője. In: Kiss Géza - Fogarasi Mihály: Általános Személyiség- és szociálpszichológiai szöveggyűjtemény. BM Könyvkiadó. Budapest, 1990. 38. o.

²² Ádám György: Az érzékelési folyamat néhány jellemzője. In: Kiss Géza - Fogarasi Mihály: Általános Személyiség- és szociálpszichológiai szöveggyűjtemény. BM Könyvkiadó. Budapest, 1990. 39. o.

²³ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 216. o.

²⁴ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 236. o.

A felidézés során az agyban változás következik be, megújulnak a múltbeli történés bevése során létrejött ideiglenes kapcsolatok.²⁵ Úgy vélem, hogy a felidézés nem teljes visszaemlékezés, hanem az, amikor részben az emlékkép megjelenik a kihallgatott személynek. A felidézés, visszaemlékezés sikerességéhez sokszor hozzá tud járulni a nyomozó hatóság is, tud segíteni a vallomást tevő személynek. Példaképpen azt az esetet hozom fel, amikor a nyomozó hatóság valamilyen tárgyi bizonyítékot mutat a terheltnek vagy tanúnak, hogy segítse az emlékezést. Létezik azonban egy olyan megoldás is, amikor a nyomozó azért mutatja meg a tárgyi bizonyítási eszközt a kihallgatott személynek, hogy megkönnyítse számára az adott tárgy lehetetlennek tűnő leírását.²⁶

Ad d) Gondolkodás

A vallomást tevő személy, amikor elmondja a múltbeli eseményeket, akkor mérlegeli, meggondolja és megfogalmazza a válaszát. A terheltnek mérlegelnie kell az adott helyzetben a vallomása következményeit. A célszerűbb választ akarja adni a kihallgatása során, mivel tudja azt, hogy a bűncselekmény tisztázása esetén, amikor megállapítják az igazságot, még inkább érvényesül ez, ha ténylegesen ő az elkövető, akkor súlyos szankcióval sújthatják. Tehát a gondolkodásnak lényeges funkciója van a vallomástételben. Főleg akkor, ha abból a szempontból vizsgáljuk, hogy a gondolkodás nemcsak mint önálló tényező szerepel a befolyásoló tényezők között, hanem a gondolkodás benne van az érzékelésben, az észlelésben és az emlékezésben egyaránt. A gondolkodás, mint egyedüli faktor a vallomás tartalmának meggondolásánál és megfogalmazásánál jelenik meg.²⁷

Ad e) Személyiségi sajátosságok

A személyi sajátosságok alatt az ember egyéniségére, személyiségére gondolok, azon belül is, a képességek, a jellem és a korral járó személyiségvonásokra, amelyek befolyásolják a vallomást. „*A személyiség az egyedi ember egyéni pszichikai tulajdonságainak összessége, egysége.*”²⁸

²⁵ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 244. o.

²⁶ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 254. o.

²⁷ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 270. o.

²⁸ Kertész - Koltai: Kihallgatás. BM Tanulmányi és Képzési Csoportfőnökség. Budapest, 1967. 156. o.

Nézetem szerint a személyiség nagymértékben befolyásolja a kihallgatás menetét, a nyomozó hatóságnak a kihallgatásra való felkészülését, a kihallgatott személy vallomását. Mégpedig azért, hogy mindenkihez másképp kell viszonyulni, a nyomozónak fel kell ismernie, hogy ki milyen személyiséggel rendelkezik. Vannak olyan emberek, akik temperamentumosabbak, akik nehezen nyílnak meg, akikkel máshogyan kell beszélni, nem szólván a korbeli különbségekről. Máshogyan kell kihallgatni egy gyermekkorút, egy fiatakorút és egy felnőtt korút is. Ezeket a különbségeket a Be. is ismeri, és eltérő, mondhatni személyspecifikus szabályokkal rendelkezik az egyes kihallgatásokról az életkori sajátosságoknak megfelelően.

2.2. A vallomásellenőrzés jelentősége

Egyetértve Budaházi Árpáddal, én is úgy gondolom, hogy a vallomás hazugságellenőrzése helyett célszerűbb az őszinteségellenőrzést kifejezést használni. „Bennünk is megfogalmazódott a kérdés, hogy a hazai és a külföldi szakirodalomban elterjedt „*hazugságvizsgálat*”²⁹ kifejezést, vagy a Hautzinger Zoltán által meghonosítani kívánt „*őszinteségvizsgálat*”-ot alkalmazzuk-e.”^{30,31} „Úgy véljük, nem indokolt a „*hazugságvizsgálat*” kifejezéshez ragaszkodni, mivel a műszeres őszinteségvizsgálati módszerek egyébként sem a hazugságot mérik, vizsgálják, hanem a releváns (vagy másképpen: kritikus) szavak elhangzásához fűződő, stressz okozta fiziológiai változásokat.”³² Nézetem szerint a vallomásra is átvihető ez az álláspont, hiszen a kihallgatás során nem abból indul ki a hatóság, hogy a terhelt vagy a tanú hazudik, hanem a vallomás őszintesége kell, hogy legyen a főszabály, a kivétel pedig az, amikor meg kell, hogy kérdőjelezzék az őszinteséget.

²⁹ Janza Frigyes szerint a hazugság „*egy konkrétan bizonyítható tényállás tudatos cáfolata, tagadása vagy ferdítése. A hazugság mindig tudatos, mert célirányos, mert szándék vezérli. A szándék lehet az önvédelem vagy a támadás konfliktusos helyzetekben, lehet befolyásolás, lehet a kérdéses tényállás megváltoztatása.*” Janza Frigyes: A rendőri hazugságokról. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XI. Tanulmányok a Quo vadis rendvédelem? Szabadságjogok, társadalmi kötelezettségek és a biztonság című tudományos konferenciáról. Pécs, 2010. 47. o.

³⁰ Hautzinger Zoltán: Az igazságügyi őszinteségvizsgálat. In: Korinek László - Kóhalmi László - Herke Csongor (Szerk.): Emlékkönyv Irk Albert egyetemi tanár születésének 120. évfordulójára. PTE ÁJK, Pécs, 2004. 43-51. o.

³¹ Budaházi Árpád: A vallomás őszinteségének műszeres ellenőrzése, különös tekintettel a poligráfra. Doktori értekezés. PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2012. 15. o. (Kézirat)

³² Budaházi Árpád: A vallomás őszinteségének műszeres ellenőrzése, különös tekintettel a poligráfra. Doktori értekezés. PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2012. 16. o. (Kézirat)

A kihallgatás szükségképpen módszere, hogy az ügyel kapcsolatos kérdéseket tisztázzák a felderítési és bizonyítási feladatok megoldása érdekében, aminek része kell, hogy legyen a kihallgatásokkal keletkezett vallomások őszinteségének az ellenőrzése is.. A szabályszerűen keletkezett vallomásnak bizonyító ereje van, ezért mindenképpen meg kell vizsgálni, hogy hitelt érdemlő-e a vallomás.

A vallomás ellenőrzését végső soron a bíróság végzi el, viszont a nyomozó hatóságnak is feladata a vallomás őszinteségének ellenőrzése a kihallgatás során, illetve a kihallgatás után is. Értékelnie és ellenőriznie kell mindenképpen, hiszen így sikerülhet lelepleznie a kihallgatás alá vont személy esetleges őszintétlenségét. A vallomás őszintesége ellenőrzésének a célja a kihallgatás hatékonyabbá tétele.³³

Véleményem szerint vallomás őszinteségének ellenőrzése az eljárás sikerességét szolgálja és azt, hogy az emberekkel szemben minél jobban igazságosan és becsülettel járjunk el. Egy vallomás igazságtartalmától emberi sorsok függnének, és úgy gondolom, hogy éppen ezért az ellenőrzés a legfontosabb teendő a nyomozó hatóság eljárásai során.

³³ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 12. o.

3. Igazságkeresés és vallomásellenőrzés a múltban

Az emberiség hamar meggyőződött arról, hogy a kihallgatás sikerességét befolyásolja az, hogy milyen módszert alkalmaznak a vallomás megszerzése során. Az ókortól kezdve napjainkig próbáltak megoldást találni az őszinteség ellenőrzésére, különféle módszereket és eszközöket fejlesztettek ki az igazság megállapítása érdekében. Ezen vizsgálatok megállapításai rendkívül fontosak számunkra, hiszen belőlük gyökerezik a modern őszinteségvizsgálat.

3.1. Az ókori igazságkeresés

Már az ókorban is törekedtek arra, hogy megbizonyosodjanak a vallomás őszinteségéről. A dolgozat terjedelmi korlátaira tekintettel csak néhány példát emelek ki a sok módszer közül.

Krisztus előtt a II. évezredben, Kínában a gyanúsított szájába rizspúdert tettek. Amikor kivették a szájából, és az száraz maradt, ebből arra következtettek, hogy az illető bűnös volt. A vallomás keletkezésére, mint már említettem, sok befolyásoló tényező van hatással. A gyanúsított pszichológiai reakciója hatással van a szervezetére, így a szervezete közvetíti a külvilág felé az aktuális állapotát, reakcióját bizonyos momentumokra. Akkoriban is már az élettani jelenségekre épült ez a módszer. Ha a gyanúsított elkövette a bűncselekményt, akkor nem termelődik nyál a szájában, mivel izgalmi, illetve félelmi állapotban a nyelés megnehezül és száj nyálkahártyái is kiszáradnak, így száraz marad a púder.

Indiában a gyanúsítottnak egy szólistát olvastak fel. A szólistában irreleváns és releváns szavak voltak vegyesen a kihallgatás alapjául szolgáló bűncselekményre vonatkozóan. Minden felolvasott szó után a személynek meg kellett ütnie a gongot. Úgy gondolták, hogy ha bűnös, akkor a releváns szavak után erősebben üti meg a gongot, és az hangosabban szól.

A keleti arab országokban a bölcs számár módszerét alkalmazták. Ennek az volt a lényege, hogy egy sötét szobában meg kellett fogni a számárnak a farkát és, ha a számár felbőgött, akkor az azt jelentette, hogy az illető, aki megfogta, bűnös. A közhiedelmükben a számár tévedhetetlen volt. Úgy bizonyosodtak meg arról, hogy a gyanúsított valóban megfogta-e a számár farkát, hogy előtte - tudta nélkül - bekormozták a számár farkát. Ha kormos volt a keze, akkor ebből arra következtettek, hogy nem bűnös, mivel meg merte fogni

a számár farkát. Ebben a módszerben inkább pszichológiai elemeket alkalmaztak és próbálták félrevezetni a személyt.³⁴

A VI. században, a császárok korában jelennek meg a tipikus rendőri funkciók és a nyomozóelves eljárás, valamint a kínvallatás és az előzetes fogva tartás is.³⁵

3.2. A középkori módszerek

A középkori Európában már az úgynevezett istenítélet volt az igazságkeresésre alkalmazott módszer. A középkort a vallásosság jellemezte, úgy gondolták, hogy Isten az ártatlant megvédi, és ez kifejeződik fizikai világban is. Ilyen istenítélet volt a próba és a baj. A XII. században és a XIII. században vízpróbákat, tűzpróbákat és vaspróbákat alkalmaztak. A tűzpróba például úgy zajlott, hogy a feltételezett elkövető viaszos kötést viselt a lábán, és át kellett sétálnia forró fa- vagy vasdarabokon. Hogyha a sebei bizonyos időn belül begyógyultak, akkor az azt jelentette, hogy az illető nem bűnös, azonban, ha nem gyógyultak be, akkor a bűnösségére következtettek, amelynek a következménye a halálra ítélet is lehetett.³⁶

Forró vizes próbákat is alkalmaztak, amely úgy zajlott, hogy egy gyűrűt engedtek le a forró vízzel teli edény aljára, és a személynek a puszta kezével kellett kiemelnie a gyűrűt onnan. Akkor minősült nem bűnösnek a terhelt, ha a keze nem égett meg. Magyarországon a tüzes vas próba volt a legelterjedtebb formája az istenítéleteknek, és a későbbiekben a „bajt” is igénybe vették.³⁷

Az istenítéletek és a baj fokozatos térvesztése után a kínzást alkalmazták, mint a (beismerő) vallomás megszerzésének legfőbb eszközét. Később azonban kevésbé fájdalmas módszerek után kezdtek el kutatni. A cél az lett, hogy hatékonyabb és eredményesebb eszközöket tudjanak igénybe venni.³⁸

³⁴ Budaházi Árpád: A poligráf múltja jelene és jövője. Magyar Rendészet. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2007/3-4. szám. 28. o.

³⁵ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 31. o.

³⁶ Budaházi Árpád: A poligráf múltja jelene és jövője. Magyar Rendészet. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2007/3-4. szám. 29. o.

³⁷ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 33. o.

³⁸ Budaházi Árpád: A poligráf múltja jelene és jövője. Magyar Rendészet. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest 2007/3-4. szám. 29. o.

3.3. A műszeres őszinteségvizsgálat

A XIX. századtól már nem került sor kínvallatásokra, azonban még mindig érvényesült annak igénye, hogy „külső segítséget” kapjon a kihallgató ahhoz, hogy vallomáshoz jusson, és olyan vallomáshoz, amely őszinte. Ebben az időszakban az alkoholt próbálták alkalmazni arra, hogy kiderüljön, mi is történt, ki volt az elkövető, azonban hamar rájöttek, hogy az alkohol nem jó őszinteség ellenőrző eszköz. Igaz, némelyik ember beszédesebb lett, miután megfelelő mennyiségű alkoholt fogyasztott, de mindenre máshogy hatott, mivel mindenkinek máshogy reagál a szervezete az alkoholra. Sokszor félrebeszéltek tőle az emberek, nem mondtak igazat, hallucináltak.³⁹ Kertész Imre így ír erről a módszerről: *„Hogy a szeszesitalok megoldják a nyelvet (in vino veritas), ez régen ismeretes, de legalább olyan régen ismeretes az is, hogy az alkoholos részegség állapotában lévők inkább a semmiségekről beszélnek, fantáziálnak, mintsem igazat mondanak.”*⁴⁰

A hipnózis tudományát is próbálták bevetni az igazság kinyerésére. Bevezetését először Lombroso javasolta, és a módszert még a Gestapo is alkalmazta.⁴¹ A hipnózis egy részleges álom, egy állapot, amely az álomhoz áll közel és különféle stádiumai vannak. A hipnózis alkalmazásánál arra próbáltak apellálni, hogy a hipnotizőr valamilyen módon talán stimulálni tudja a hipnózis alá vont személy agykérgi központjait, amelyek az igazmondását gátolják.⁴²

Műszereket is próbáltak kifejleszteni, és alkalmazni az őszinteségvizsgálatra. 1875-ben kezdődtek meg az első kísérletek. Igyekeztek minél inkább a pszichológiai folyamatok fiziológiai hatásaira építkezni, mert arra a következtetésre jutottak, hogy amikor a lényeges ismérveket próbálják felidézni a bűncselekmény elkövetésével kapcsolatban, a személyben, a tagadó nyilatkozatai ellenére egyfajta stressz alakul ki, amely műszerekkel mérhető és vizsgálható.⁴³

³⁹ Budaházi Árpád: A poligráf múltja jelene és jövője. Magyar Rendészet. Rendőrtiszt Főiskola, Budapest 2007/3-4. szám. 34. o.

⁴⁰ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 73. o.

⁴¹ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 71. o.

⁴² Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 72. o.

⁴³ Szijártó István: A pszichofiziológiai (poligráf) vizsgálat és eredményeinek felhasználási lehetősége az élet elleni bűncselekmények felderítésében. Tansegédlet. Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 1990. 7. o.

Először egy olyan módszert próbáltak alkalmazni, amelynek hidroszfimográf volt a neve. Lombroso, olasz antropológus és elmeorvos, vizsgálta ezt a műszert, amely egy vízzel teli lavórhoz hasonlított. A lavórba a személynek a kihallgatás során az egyik kezét bele kellett tennie. A kihallgatás során különböző kérdéseket tettek fel neki, amelyek között volt olyan is, ami az adott bűncselekménnyel volt kapcsolatos. A víz felszínén egy kaucsuk membrán úszott és azt vizsgálták, hogy a víz felszíne a kérdésekre adott különböző válaszoknál hogyan változik. A pulzusban és a vérnyomásban a válaszok adásakor, attól függően, hogy semleges vagy a bűncselekménnyel kapcsolatos kérdés volt feltéve, hirtelen beállt emelkedések, változások voltak tapasztalhatóak, amelyek a víz felszínét is megváltoztatták. Ez úgy következhetett be, hogy a kézen átáramló vér mennyisége változik, így az ott lévő erek átmérője és a végtagok térfogata is változik, csökken. Lombroso e fiziológiai változásokból a vallomás tudott valótlanságára következtetni.⁴⁴ Lombroso és W. M. Marston, amerikai fiziológus, kísérletei a vérnyomás és a pulzus változásaira épültek, miszerint, ha valaki fél, úgy nő a pulzusszáma és nő az agy volumene is. Mosso, olasz fiziológus, a légzést vizsgálta. A „tudományos bölcső” nevű eszközt alkalmazta. A személyt lefektették egy homorú tátra, és ahogy félelemkeltőt mondtak neki az előéletéből, úgy változott a személy és a tál egyensúlyi helyzete. A félelem stimulálás következtében vér ment a fejébe, így a homorú tál a feje irányába mozdult ki az egyensúlyi helyzetből. Mosso ebből arra a megállapításra jutott, hogy izgalmi állapotában a személynek a fejébe áramlik a vére.

1921 után már egy olyan eszközt sikerült kifejlesztenie John A. Larsonnak, kaliforniai rendőrtisztviselőnek, amely egyszerre, egy időben mérte a vérnyomást, a pulzust és a légzést.⁴⁵ Voltaképpen ez tekinthető a poligráf őséne.

3.4. A XX. századi igazságkeresési módszerek

A XX. század második felében is arra törekedtek hogy valamely gyors, hatékony és egyszerű módszert fejlesszenek ki.. Igazságszérumot, kábítószerket próbáltak alkalmazni. Az oroszok a narkotikumok hatásait vizsgálták, a foglyaiknak kábítószeret adtak és azt tesztelték, hogy milyen és mennyi információt mondanak el. Dachauban is kísérleteztek egyéb szerekkel, olyanokkal, mint például a kávéval kevert meszkalin. A legjobb eredményeket ez a

⁴⁴ Szijártó István: Poligráf a büntetőeljárásban. Belügyi Szemle, 1998/7-8. szám. 30. o.

⁴⁵ Budaházi Árpád: A poligráf múltja jelene és jövője. Magyar Rendészet. Rendőrtiszt Főiskola Budapest 2007/3-4. évfolyam 31.o.

szer produkálta leírásuk szerint.⁴⁶ Ezek mellett próbálkoztak narkóanalízissel, amely által azt figyelték meg, hogy a narkózis-adag beadása után az, aki a beadás előtt is vallomást tett volna, az adag után vallomást tett, viszont, akitől nem volt vallomás várható, az a személy azután sem akart nyilatkozni és nem lett befolyásolható sem.⁴⁷ Az LSD-vel⁴⁸ is kísérleteztek, de egyik sem volt megfelelő, nem érték el a kívánt hatást az alkalmazásukkal.

Az 1950-es évekre megszületett a modern poligráf, mint őszinteségvizsgáló eszköz. Szabványkövetelményeit is meghatározták, amelyek szerint a hiteles és érvényes poligráfos vizsgálat csak olyan készülékkel végezhető, amely egy időben alkalmas a mellkasi és a hasi légzésben, a galvános bőrreakcióban, a vérnyomásban, valamint a pulzusszámban bekövetkezett változások észlelésére, vizsgálatára, illetve rögzítésére.⁴⁹

3.5. A vallomással összefüggő jogi szabályozás fejlődése az 1800-as évektől napjainkig

A vallomás szabályozása nagy változásokon ment át az elmúlt évszázadokban. A változásokat három szempont alapján közelítem meg: a terhelt, a tanú és a bizonyítási eszközök oldaláról

3.5.1. Az 1896. évi XXXIII. törvénycikk

Az első kódex az 1896. évi XXXIII. törvénycikk a Bünvádi Perrendtartásról (a továbbiakban: I. Bp.), amely 1900. év január 1-jén lépett hatályba, modern, - és vegyes eljárásokat bevezetve. Benne a vallomás első ízben a terhelt kihallgatásánál, a tanúk idézésénél és kötelességeinél és a kihallgatás kapcsán merült fel. Az ezt követő években a Bünvádi Perrendtartás hiányosságai gyorsan kiderültek, így egymás után születtek ezt a törvénycikket kiegészítő, valamint módosító jogszabályok is.⁵⁰

Ad a) A terhelt

Az I. Bp.-ben a terheltnek nem volt olyan módon meghatározva a fogalma, mint a hatályos Be.-ben. A terhelt kihallgatását a személyazonosság megállapításával kellett kezdeni, csak úgy, mint a hatályos törvényünk előírja.

⁴⁶ Dominic Streatfield: Agymosás. HVG Kiadó Zrt. Budapest, 2007. 45. o

⁴⁷ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 75. o.

⁴⁸ Dominic Streatfield: Agymosás. HVG Kiadó Zrt. Budapest, 2007. 87. o.

⁴⁹ Szijártó István: Poligráf a büntetőeljárásban. Belügyi Szemle, 1998/7-8. szám. 32. o

⁵⁰ Bánáti János - Belovics Ervin - Csák Zsolt - Sinku Pál - Tóth Mihály - Varga Zoltán: Büntető eljárásjog, Második, Átdolgozott, Hatályosított Kiadás, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2006, 35. o.

I. Bp. 133. § Az első kihallgatás kezdetén megkérdezendő a terheltől neve, kora, vallása, szülő- és lakóhelye, honossága, foglalkozása, családi állapota, vagyoni és katonai szolgálati viszonyai, továbbá volt e már büntetve és ha igen, hol, mikor és mi miatt? Ha a terhelt válaszában valóságához kétség fér, vagy ha egyéb okból szükségesnek mutatkozik: a terheltnek személyi viszonyai más módon is nyomozás tárgyává teendők.

Rögzítették azt is, amennyiben a terhelt a kihallgatás során olyan információt mond el, amely egy másik bűncselekményre vonatkozik, akkor a vallomását új, másik jegyzőkönyvben kell felvenni.

I. Bp. 133 § Ha a terhelt olyan bűncselekményt beszél el, vagy ismer be, mely miatt eljárás nincs indítva: vallomásának ez a része egész terjedelmében külön jegyzőkönyvbe veendő és a kir. ügyességgel haladék nélkül közlendő.

A vallomás megszerzése során arra törekedtek, hogy a terhelt önszántából kezdjen el beszélni, és megtiltottak minden más, erőszakos eszközt, illetve olyan módszert, amely a terhelt sérelmére irányult volna. Nem lehetett fizikailag kifárasztani, nem lehetett inzultálni biztatással, sem ígéreteket tenni neki.

I. Bp. 135. § A terhelt vallomásának vagy beismerésének kieszikölése végett nem szabad sem ígéretet, biztatást, ámitást, fenyegetést, erőszakot vagy kényszert használni, sem a terheltet éjjeli kihallgatással vagy más módon célzatosan kifárasztani.

A terhelt, hogyha a korábbihoz képest eltérő vallomást tett, nemcsak felvették a jegyzőkönyvbe, hanem az okát is meg akarták tudni, hogy miért gondolja már másképp. A vallomás ellenőrzését szembesítéssel próbálták kiküszöbölni.

I. Bp. 137. § Ha a terheltnek későbbi vallomása a korábbtól eltér, különösen ha beismerését visszavonja, az eltérés, illetőleg visszavonás okát mindig meg kell tőle kérdezni.
138. § A terhelt más terhelttel vagy tanúval a nyomozás és a vizsgálat folyamán is szembesíthető, ha egymástól lényegesen eltérő vallomást tettek és az ellentmondást nem lehet másképpen tisztába hozni, vagy ha alaposan kell tartani attól, hogy a főtárgyaláson a szembesítés nem fog megtörténni. Egyidejűleg csak két terhelt, illetőleg csak a terhelt és egy tanu szembesíthetők.

Ad b) A tanú

Amikor a tanú az idézésre megjelent a nyomozó hatóságnál, kötelezték arra, hogy esküt és vallomást tegyen, ha nem így cselekedett, annak következményei voltak, viszont adtak neki lehetőséget a meggondolásra, és biztosították, hogy mégis vallomást tehessen.

I. Bp. 195. § Ha a kellőleg megidézett tanu megjelent ugyan, de a vallomástételt vagy az eskü letételét, illetőleg a vallomás megerősítését (217., 219. §) a következményekre való figyelmeztetés dacára, törvényes ok nélkül megtagadta: az okozott költség megfizetésére kötelezendő és ezer koronáig terjedhető, elzárásra átváltoztatható pénzbüntetéssel büntetendő. A mennyiben a büntetés kimondása eredménytelen maradt, a tanu letartóztatható és az eljárás befejezéséig, illetőleg mindaddig, míg a vallomásnak felesleges volta ki nem derül, fogva

tartható. E fogvatartás azonban, ha az eljárás kihágás miatt foly, hat héten túl, büntett vagy vétség esetében pedig hat hónapon túl semmi esetre sem terjedhet. A fogvatartás azonnal megszüntetendő, a mint a tanu vallomást tett, illetőleg az esküt letette, vagy (219. §) vallomását megerősítette.

Már itt is meghatározták azt, hogy ki nem hallgatható ki tanúként, és a vallomástételre nagy figyelmet fordítva, annak a vallomása semmissé lett, akivel szemben nem lehetett volna kihallgatást foganatosítani.

I. Bp. 204. § Tanuk gyanánt a vallomás semmiségének terhe mellett ki nem hallgathatók:
1. a lelkész arra nézve, a mit vele a gyónásban vagy egyébként a titoktartás egyházi kötelessége alatt közöltek;
2. a védő arra nézve, a mit a terhelte vele mint védőjével tudatott;
3. a közszolgálatban levő vagy abból kilépett egyén, ha a tanuságtétellel megsértené a hivatali vagy szolgálati titoktartás kötelességét és e kötelesség alól őt az illetékes feljebbvaló hatóság fel nem mentette.
205 § Ha az imént említett figyelmeztetés elmaradt, illetve a tanu kifejezetten le nem mond a mentesség jogáról vagy a figyelmeztetés és a lemondás a jegyzőkönyvbe felvéve nincs: a vallomás semmis.

A vallomást meg lehetett tagadni, de csak akkor, ha a tanú a terheltek rokona vagy bármilyen vérségi, nem vérségi rokonságban, illetve házastársi viszonyban van a terhelttel, illetve nem kötelezheték vallomástételre, ha őt vagy hozzátartozóját, hátrány vagy séregen érthette ez által. A hátrány alatt az anyagi kárt, vagyoni kárt kell értelmezni.

I. Bp. 207. § Ha a tanu több terhelttárs közül csak egyhez vagy egyesekhez áll a 205. § 1. pontja alatt megjelölt viszonyban: a tanuságtevést a többiekre nézve csak akkor tagadhatja meg, ha a vallomás el nem különíthető.
208. § A tanu nem kötelezhető vallomásra vagy valamely kérdés tárgyában feleletre, ha abból reá vagy hozzátartozójára (205. § 1. pontja) jelentékeny kár vagy séregen hárulna.

Az I. Bp.-ben a tanuknak esküt kellett tenniük, arra vonatkozóan, hogy csakis az igazat mondják el a kihallgatás során. A további vallomás tételre is vonatkozott az eskü, egyfajta megerősítésként szolgálva. A tanúknak felhívták a figyelmüket, hogy kötelező a lehető leghatékonyabban segíteni a nyomozó hatóságnak az eljárásban. Nézetem szerint ezzel az esküvel a hamis tanúzást akarták megelőzni, illetve a hamis vádat elkerülni. Így igyekeztek megakadályozni a hazugság megjelenését a vallomásokban.

I. Bp. 209. § A tanuságtétel megtagadásának oka szükség esetében valószínűvé teendő.
A valószínűvé tétel eskü által is történhetik.
210§ A kihallgatás megkezdése előtt figyelmeztetendő a tanu, hogy köteles legjobb tudomása és lelkiismerete szerint a tiszta és teljes valóságot vallani és hogy vallomását esetleg esküvel kell megerősítenie.
215. § A már megesketett tanu későbbi vallomását a letett esküre való hivatkozással erősíti meg s ez az eskü hatályával bír.

A törvénycikk az eskü szövegének az elejét és a végét adta meg, amely a következő volt:

*"Esküszöm a mindentudó és mindenható Istenre"
és e szavakkal végződik:
"Isten engem úgy segítjen".*

Bizonyítási eszközöket is mutattak be a tanúknak a kihallgatásuk során, illetve már a helyszíni igénybevitelével próbálták igazolni a vallomásokat.

Bp. 213. § Ha a vallomással valamely személy vagy tárgy azonossága állapítandó meg, a tanu ezeknek leírására szólítandó fel; a személy vagy tárgy csak ezután mutatandó meg neki. Nyomot hagyó körülményre vonatkozó kihallgatás esetén a tanu arra a helyre vezethető, a hol a nyomok vannak vagy voltak.

3.5.2. Az 1951. évi III. törvény

A második kódex a Büntető Perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény volt (a továbbiakban: II. Bp.), amelyben már a nyomozás szerepe meghatározóvá válik és a nyomozó döntött a "terhelte nyilvánításról" is.⁵¹

Ad a) A terhelt

Ebben már meghatározzák a terhelt fogalmát, amely nem sokban tér el a hatályos törvényünk terhelt fogalmának meghatározásától.

II. Bp. 47. § (1) Az, akivel szemben a büntető eljárást folytatják: terhelt, mégpedig mind a nyomozás során (gyanúsított), mind a vádirat benyújtását követően (vádolt), úgyszintén a jogerős büntető ítélet meghozatala után (elítélt).

A II. Bp.-ben ugyanúgy meghatározták azt, hogy a terheltet nem szabad befolyásolni olyan eszközökkel, amelyek valamilyen sérelmet idéznek, idézhetnek elő, csak itt már az éjszakai kihallgatást, kifárasztást nem sorolták fel. A szembesítést szintén meghatározták, mint ellentétet feloldó eszközt a vallomás ellenőrzésére vonatkozóan.

II. Bp. 94. § (4) Ha a terhelt a vallomástételt megtagadja, figyelmeztetni kell arra, hogy magatartása az eljárás folytatását nem akadályozza, de ezzel a védekezéstől fosztja meg magát. Erőszakkal, fenyegetéssel vagy más kényszerítő eszközzel a terheltet vallomástételre vagy beismerésre bírni nem szabad.

95. § (1) Ha a terheltek vallomásai egymással ellentétben állanak, az ellentét tisztázását szükség esetén szembesítéssel kell megkísérelni.

(2) A terheltnek tanúval való szembesítésére a 110. § (2) bekezdése irányadó.

A vallomás jegyzőkönyvbe foglalását csakúgy előírja, mint az előző törvénycikk, viszont itt már saját kezűleg is lehet jegyzőkönyvet készítenie a terheltnek.

51 Bánáti János - Belovics Ervin - Csák Zsolt - Sinku Pál - Tóth Mihály - Varga Zoltán: Büntető eljárásjog. Második, Átdolgozott, Hatályosított Kiadás, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2006, 36. o.

*II. Bp. 96. § (1) A terhelt vallomását első személyben és a szükséges részletezéssel kell jegyzőkönyvbe venni.
(2) A terheltnek kérelmére meg lehet engedni, hogy vallomását sajátkezűleg is leírja; a leírt vallomást a jegyzőkönyvhöz kell csatolni."*

Ad b) A tanú

Az I. Bp.-t felváltó II. Bp. már nem tett különbséget tanúk között, hanem akkor vált a tanú terheltté vagy bárki más, ha meg lett állapítva, hogy ki követte el a bűncselekményt. Itt még nem jött szóba az alapos gyanú, nem kívánták meg, hanem csak az a bizonyosság kellett, hogy az adott személy a bűncselekmény elkövetője.⁵² Meghatározták, hogy köteles az idézett tanúnak megjelennie, és vallomást tennie.

*II. Bp. 54. § (1) Tanúként azt kell kihallgatni, akinek az ügyről, a terhelt körülményeiről, továbbá az ügyben jelentős egyéb tényekről közvetlen észleleten alapuló tudomása van.
(2) A tanúként megidézett személy köteles kihallgatása végett megjelenni és - ha a törvény kivételt nem tesz - vallomást tenni.
54. § (1) Tanúként azt kell kihallgatni, akinek az ügyről, a terhelt körülményeiről, továbbá az ügyben jelentős egyéb tényekről közvetlen észleleten alapuló tudomása van.
(2) A tanúként megidézett személy köteles kihallgatása végett megjelenni és - ha a törvény kivételt nem tesz - vallomást tenni.*

A tanú kihallgatási tilalmakat megszegők vallomása nem minősült bizonyítéknak.

*II. Bp. 55. § (1) Nem lehet tanúként kihallgatni:
a) a terhelt védőjét arról, amit a terhelt vele mint védőjével közölt;
b) azt, akitől testi vagy szellemi fogvatkozása folytán helyes vallomás nem várható.
(2) A jelen § ellenére tanúként kihallgatott személy vallomása bizonyítékként figyelembe nem vehető.*

Szembesítést csakugyan alkalmaztak az ellentétek feloldására.

*II. Bp. 110. § (1) Ezután a tanút részletesen ki kell hallgatni, tisztázva azt is, hogy az általa előadottakról miként szerzett tudomást.
(2) Ha a tanú vallomása a terheltével vagy különböző tanúk vallomásai egymással ellentétben állnak, az ellentét tisztázását szükség esetén szembesítéssel kell megkísérelni.*

Ad c) Bizonyítási eszközök

A bizonyítási eszközök az I. Bp.-ben még nem jelentek meg felsorolás szintjén. Az esküt a II. Bp.-ben megszüntették, és ebben a törvényben már a bizonyítási eszközöknél sorolják fel a vallomást:

*II. Bp. 53. § (1) Bizonyítási eszközök különösen a terhelt személyes nyilatkozatai, a tanúvallomások, a szakértői vélemények, a szemle, okiratok és egyéb tárgyi bizonyítékok.
(2) Eskünek az eljárásban helye nincs.*

⁵² Budaházi Árpád: A vallomás őszinteségének műszeres ellenőrzése, különös tekintettel a poligráfra. Doktori Értekezés, PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2012. 111. o. (Kézirat)

3.5.3. Az 1962. évi VIII. törvényerejű rendelet

Az 1962. évi VIII. törvényerejű rendeletben (a továbbiakban: tvr.) a „gyanúsított” jogállását vezették be, mivel a bűncselekmény alapos gyanújához volt kötve a büntetőeljárás megindítása. Megalkották az alapos gyanú fogalmát, amelynek alapján csak az ellen lehetett megindítani az eljárást, akit ez terhelt, szemben az ezt megelőző II. Bp.-vel. Ezeken kívül létrehoztak benne egy új jogintézményt, mégpedig a feljelentés kiegészítést. Ezzel két céljuk volt a jogalkotóknak. Egyrészt az, hogy az alapos gyanút megállapítsák vagy kizárják a segítségével, másrészt pedig az, hogy csökkentsék az alaptalanul indított büntetőeljárások számát. Készítői új kódexnek tekintették, de szemléletében és szerkezetében alig tért el az elődjétől.⁵³ Ezért nem is térek ki részletesen rá.

3.5.4. Az 1973. évi I. törvény

A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény (a továbbiakban: régi Be.) előzi meg közvetlenül a hatályos Be.-t. Az eljárás megindításának feltételeit hasonlóan szabályozta, mint a korábbi kódexek, annyi különbséggel, hogy a meghatározott eljárás alá vont személyt csak akkor lehet gyanúsítottként kihallgatni, hogyha vele szemben fennállt a bűncselekmény alapos gyanúja. Ez a törvény az eljárást két részre osztotta a bűncselekmények súlya szerint, mégpedig büntettre és vétségre. A nyomozás kötelező volt még mindig, azonban az egyszerűsített eljárások nagyobb teret kaptak.⁵⁴

Ad a) A terhelt

A régi Be.-ben már egyszerűsödött a terhelt fogalma a korábbiakhoz képest, és meghatározták a terhelti minőségeket úgy, mint a gyanúsított, a vádlott és az elítélt. Azonban itt még nem jelent meg a felmentett minőség, amely azt jelentette, hogy a jogerős ítélet kihirdetése után, ha az ítélet felmentő, akkor felmentetté válik a terhelt.

régi Be. 44. § (1) Akivel szemben a büntetőeljárást folytatják (a terhelt) a nyomozás során gyanúsított, a bírósági eljárásban vádlott, a büntetés jogerős kiszabása után elítélt.

⁵³ Bánáti János - Belovics Ervin - Csák Zsolt - Sinku Pál - Tóth Mihály - Varga Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2006. 36. o.

⁵⁴ Bánáti János - Belovics Ervin - Csák Zsolt - Sinku Pál - Tóth Mihály - Varga Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2006. 36. o.

A terhelt továbbra is megtagadhatta a vallomástételt, de ennek következményeire figyelmeztetni kellett, és ha mást vádolt a vallomásában, úgy annak a következményeire is figyelmeztetni kellett.

régi Be. 44 § (4) A terhelt az ügy iratait a nyomozás befejezését követően megtekintheti. A nyomozás során is megtekintheti a saját vallomásáról és azokról az eljárási cselekményekről készült iratokat, amelyeknél jelen lehetett, továbbá a szakvéleményt, az egyéb iratokat pedig akkor, ha ez a nyomozás érdekeit nem sérti.

87§ (2) A terheltnek módot kell adni arra, hogy a vallomását összefüggően előadhassa. Ezután kérdések intézhetők hozzá. Ha a terhelt vallomása korábbi vallomásától eltér, ennek okát tisztázni kell.

(3) A terheltnek joga van a vallomást megtagadni. A vallomástétel megtagadása esetén figyelmeztetni kell arra, hogy ezzel az eljárás folytatását nem akadályozza, de védekezésének erről a módjáról lemond.

(4) A terhelt beismerése esetén is meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat.

(5) Ha a terhelt vallomásában mást bűncselekmény elkövetésével vádol, ennek következményeire figyelmeztetni kell.

Ebben a törvényben is szintén előírták a szembesítést, mint az ellentmondások feloldására alkalmazandó eszközt.

régi Be. 88. § (1) A terhelteket egyenként kell kihallgatni és gondoskodni kell arról, hogy kihallgatásuk alkalmával a hatóság engedélye nélkül ne léphessenek egymással érintkezésbe. A 64. § (3) bekezdését a terhelt vallomására is megfelelően alkalmazni kell.

(2) Ha a terheltek, illetőleg a terhelt és a tanú vallomásai egymással ellentétesek, szükség esetén szembesítéssel [64. § (2) bek.] kell az ellentétet tisztázni.

Ad b) A tanú

Egyszerűbbé vált a tanú fogalmának meghatározása, azt lehetett kihallgatni, akinek tudomása volt a bizonyítandó tényről, továbbá köteles volt megjelenni, és vallomást tenni.

régi Be. 62. § (1) Tanúként az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása van.

(2) A tanúként megidézett személy köteles kihallgatása végett megjelenni és - ha e törvény kivételt nem tesz - vallomást tenni.

A kihallgatást megkezdve a tanú személyazonosságát is meg kellett állapítani, nemcsak a terheltét. A hamis tanúzásra is kitértek, a következményeire figyelmeztetni kellett a tanút.

A szembesítést bővebben határozta meg ez a törvény a tanú esetében.

régi Be. 64. § (1) A tanúnak módot kell adni arra, hogy vallomását összefüggően adhassa elő. Ezután a tanúhoz kérdések intézhetők. Ha a tanú vallomása a korábbi vallomásától eltér, ennek okát tisztázni kell.

(2) Ha a tanú vallomása a terhelt vagy más tanú vallomásával ellentétes, ennek tisztázását szükség esetén szembesítéssel kell megkísérelni. A szembesített személyek vallomásukat egymással élő szóban közlik. A hatóság megengedheti, hogy kérdéseket tegyenek fel egymásnak.

(3) A tanú vallomását első személyben és a szükséges részletességgel kell jegyzőkönyvbe foglalni. Emellett a tanú a vallomását saját kezűleg is leírhatja; a leírt vallomást az iratokhoz kell csatolni."

Ad c) A bizonyítási eszközök

A bizonyítási eszközöket illetően meghatározták, hogy a vallomást is érintően nincs előre meghatározható bizonyító ereje és azokat a tényeket, amelyek nincsenek leellenőrizve teljesen és kétség fűződik hozzájuk, azokat nem lehet a terhelt terhére róni.

régi Be. 61. § (1) A bizonyítás eszközei különösen a tanúvallomás, a szakvélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, az okirat, a szemle, a bizonyítási kísérlet, a felismerésre bemutatás és a terhelt vallomása.

(2) Az eljárás során fel lehet használni a bizonyítás olyan eszközeit is, amelyeket az arra illetékes hatóságok - a törvényben meghatározott feladataik teljesítése során - a büntetőeljárás megindítása előtt szereztek meg.

(3) A bizonyítás eszközeinek nincs előre meghatározott bizonyító ereje.

(4) A kétséget kizáróan nem bizonyított tény a terhelt terhére értékelni nem lehet.

4. A vallomás helye a büntetőeljárásban

4.1. Felderítés és bizonyítás

A felderítés és a bizonyítás között lényeges különbség van, ugyanis a felderítés megelőzi a bizonyítást. Tremmel Flórián akképpen állított fel különbséget, hogy a bizonyítás tulajdonképpen egy verziót vezet végig, azt az eshetőséget mutatja ki és demonstrálja, viszont a felderítés több verzióval dolgozik egyszerre. Tremmel még azt a különbséget is felállítja, miszerint a bizonyítás már köztudomás jellegű, míg a felderítés csak a sejtés szintjén áll, nem vezet még az igazság kimondásához.⁵⁵

4.1.1. A felderítés

„A felderítés egy olyan folyamat, amely azzal veszi kezdetét, hogy az elkövetett bűncselekmény a hatóság tudomására jut, és azzal ér véget, hogy a nyomozó hatóság sikerrel feltárja a bűnös magatartás valamennyi mozzanatát. A felderítést a nyomozó hatóság végzi, így a felderítés a nyomozás feladata.”⁵⁶

A felderítés akkor kezdődik, amikor a nyomozó hatóság tudomására jut a bűncselekmény elkövetése, így az esetleges feljelentés kiegészítés alatt végzett adatszerző tevékenység is felderítésnek minősül.⁵⁷ A felderítésnek akkor lesz vége, amikor a nyomozó hatóság úgy véli, hogy rendelkezik azokkal az adatokkal, amelyek alapján felállítható a tényállás.

A felderítés kifejezésben megtalálhatjuk a felderít szót, mint cselekvést kifejező igét, amely az egész megismerő cselekménynek az alapját adja. A felderít szó jelenti, hogy valaki valaminek az ismeretlen körülményeit, helyzetét tisztázza.⁵⁸ A felderítés voltaképpen a törvényi tényállás megállapítása, az elkövető kilétének meghatározása és a bizonyítékok összegyűjtése. A kriminalisztika úgy fogalmazza meg a felderítést, mint adatgyűjtő és adatfeldolgozó tevékenységet. Előteremti a nyomozási feladatok elvégzéséhez szükséges feltételek biztosítását, valamint a történeti tényállás megismerésére irányul.

⁵⁵ Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2006. 31. o.

⁵⁶ Budaházi Árpád: A vallomás őszinteségének műszeres ellenőrzése, különös tekintettel a poligráfra. Doktori Értekezés, PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2012. 187. o. (Kézirat)

⁵⁷ Budaházi Árpád: A vallomás őszinteségének műszeres ellenőrzése, különös tekintettel a poligráfra. Doktori Értekezés, PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2012. 188. o. (Kézirat)

⁵⁸ Balláné - Kunos - Lakatos: Bevezetés a Kriminalisztikába. Rejtjel Kiadó. Budapest, 2004. 92. o.

4.1.2. A bizonyítás

A kihallgatás, mint nyomozási cselekmény, véleményem szerint, a bizonyítékok beszerzésének egyik lényeges eszköze és forrása. Általa nyerhető vallomás, amelyből olyan adatok származhatnak, amelyek bizonyítékként felhasználhatóak.

A hatóságok célja az objektív igazság minél alaposabb feltárása. A bizonyítás a büntetőeljárás célja és eszköze is egyben. A büntetőeljárás célja bizonyítani, hogy bűncselekmény történt és bizonyítani azt, hogy az adott terhelt követte el azt a bűncselekményt. Másrészt a bizonyítás azért eszköz, mert általa a hatóság rekonstruálni tudja a múltban történt eseményt, illetve eseményeket.⁵⁹

A bizonyítás a büntetőeljárás központi tényezője formálisan és tartalmilag egyaránt. *„A bizonyítás az az eszköz, amely lehetőséget ad a büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából jelentős tények feltárásával a történeti tényállás megállapítására.”*⁶⁰

A bűnügyek legfontosabb alkotóelemei és legáltalánosabb, valamint legbonyolultabb jelenségei a bizonyítékok és a bizonyítás.⁶¹ *„A bizonyítás a büntetőeljárásban annak részét alkotó közvetett és összetett megismerési folyamat. A bizonyítás olyan megismerési folyamat, amely az egyedi ügyben, büntetőjogilag releváns, túlnyomórészt múltbeli tényállásnak a valósággal adekvát megállapítására irányul és a bizonyítékok összegyűjtésével, vizsgálatával és mérlegelésével kapcsolatos tevékenységben realizálódik.”*⁶² A bizonyítás a bűnügyekben nem képzelhető el bizonyítékok nélkül, mert a bizonyítékok összekötő és közvetítő láncszemek a történeti tényállás és az eljáró hatóság között. A bizonyítékok nélkülözhetetlen megismerési eszközök.⁶³

A bizonyítás szerves alkotóeleme a bizonyíték. Minden bizonyíték részbizonyítást jelent a bűnügyben. Nincs bizonyítás bizonyíték nélkül.⁶⁴ A bizonyítékok a büntetőeljárásban olyan adatok, amelyek a büntetőjogilag releváns tényekre vonatkoznak, amelyeket a törvény

⁵⁹ Bánáti János - Belovics Ervin - Csák Zsolt - Sinku Pál - Tóth Mihály - Varga Zoltán: Büntető eljárásjog, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2006. 96. o.

⁶⁰ Bánáti János - Belovics Ervin - Csák Zsolt - Sinku Pál - Tóth Mihály - Varga Zoltán: Büntető eljárásjog, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2006. 96. o.

⁶¹ Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás, Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2004. 211. o.

⁶² Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás, Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2004. 214. o.

⁶³ Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás, Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2004. 215. o.

⁶⁴ Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás, Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2004. 219. o.

által megengedett forrásokból szereznék be, felhasználhatóak, valamint alkalmasak a releváns tényállás megállapítására.

A bizonyítási eszköz gyakorlatilag olyan személy, nyilatkozat vagy dolog, amelyből a bizonyítandó tény, vagyis a bizonyítékot a hatóságok megismerhetik. Ebből következik tehát, hogy a bizonyíték az, amelyet a bizonyítási eszköz tartalmaz. A bizonyítási eljárás pedig az a folyamat, amelynek keretében a bizonyítási eszköz felhasználása révén a bizonyíték, illetve a bizonyító tény megszerzhető.⁶⁵

A bizonyítékok osztályozása, elvi és gyakorlati szempont alapján:

- ❖ eredeti és származékos bizonyítékok,
- ❖ személyi és tárgyi jellegű bizonyítékok,
- ❖ terhelő és mentő bizonyítékok,
- ❖ közvetlen és közvetett bizonyítékok.⁶⁶

Az eredeti és származékos, illetve a személyi és tárgyi az adatforrás jellegével, típusával foglalkozik, míg az utóbbi kettő a büntetőjogilag releváns tényre vonatkozással van összefüggésben.⁶⁷

A bizonyítási eszközök a bizonyítás forrásai, a bizonyítékok hordozói, adatokat, információkat szolgáltatnak a hatóságok és a résztvevők számára és megteremtik a releváns tényekre vonatkozó bizonyítás lehetőségét.⁶⁸

A *Be.* 76.§ (1) bekezdésének taxatív felsorolása alapján a bizonyítás eszközei a következők:

- ❖ terhelt vallomása
- ❖ tanúvallomás
- ❖ szakvélemény
- ❖ okiratok
- ❖ tárgyi bizonyítási eszközök

Az alkalmazható bizonyítási eljárások:

- ❖ szemle
- ❖ bizonyítási kísérlet

⁶⁵ Bánáti János - Belovics Ervin - Csák Zsolt - Sinku Pál - Tóth Mihály - Varga Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2006. 101. o.

⁶⁶ Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó. Budapest – Pécs, 2004. 224. o.

⁶⁷ Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó. Budapest - Pécs, 2004. 227. o.

⁶⁸ Cséka Ervin - Fantoly Zsanett - Károlyi Judit - Lőrinczy György - Vida Mihály: A Büntetőeljárás Jog Alapvonalai I. Bába Kiadó. Szeged, 2006. 208.o.

- ❖ felismerésre bemutatás
- ❖ szembesítés
- ❖ szakértők párhuzamos meghallgatása⁶⁹

4.1.3. A felderítés és bizonyítás összevetése

A felderítés és bizonyítás megegyeznek egymással abban, hogy mindkettő a vizsgált eredmény szükséges mértékű megismerésére irányuló szellemi és gyakorlati megismerő tevékenység. Eltérnek egymástól funkciójukban, terjedelmükben, eszközeikben, módszereikben és gyakran a következményeikben is. A felderítéskor minden adat és adatforrás felhasználható, a bizonyításban viszont csak a vonatkozó eljárásjogi előírásoknak megfelelő eszközök és módszerek. Az is különbség, hogy a felderítés nemcsak releváns tényekre terjed ki.

A felderítés a nyomozó hatósági és az ügyési tevékenységhez kötődik, a bizonyítás pedig a bírósághoz.

4.2. A vallomás helye a felderítésben és a bizonyításban

A felderítés és bizonyítás különbsége révén fontosnak tartom, hogy meghatározzam a vallomás helyét a büntetőeljárásban, amennyiben ugyanis a vallomásnak kizárólag csak a felderítésben van szerepe, akkor a bizonyításban fel sem kell használni, és el sem szükséges helyezni.

A nyomozó hatóság azt vizsgálja egy vallomásnál, hogy az általa megszerzett információk és adatok megfelelnek-e a valóságnak és relevánsak-e, adott esetben a tanú őszintén nyilatkozott-e a vallomása megtételekor. Ezt a bíróság tudja megállapítani, a nyomozó hatóság csak feltárja az adatok és a valóság közötti kapcsolatot.⁷⁰ Finszter Géza szerint ezt a kapcsolat feltárást bizonyítási cselekményekként lehet tekinteni. Továbbá ez a cselekmény nem egyenlő a bizonyítással, mivel a bizonyítás a tárgyaláson történő kijelentések hitelt érdemlőségének ellenőrzése.⁷¹ Ezt a hitelt érdemlőséget a bíróság vizsgálja, azonban a nyomozó hatóságnak is nagy szerepe van ebben, hiszen miközben felderít, értékeli is a

⁶⁹ Bánáti János - Belovics Ervin - Csák Zsolt - Sinku Pál - Tóth Mihály - Varga Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2006. 109. o.

⁷⁰ Budaházi Árpád: A vallomás őszinteségének műszeres ellenőrzése, különös tekintettel a poligráfra. Doktori Értekezés, PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2012. 196. o. (Kézirat)

⁷¹ Finszter Géza: Bizonyításméletek a jog világában. Rendészeti Szemle, 2006/7-8. szám. 94. o.

bizonyítékokat. Amikor először szerzik be a bizonyítékokat, már akkor értékelik, mint önmaguk meggyőzőségeként, hogy az általuk megállapítottak relevánsak.⁷²

Látszólag úgy tűnhet, hogy a felderítésben nagyobb szerepet játszhat a kihallgatás, mert a kihallgatás során múltbeli eseményeket, körülményeket, okokat tárnak fel, és először a felderítés mezsgyén indul el a nyomozó hatóság az eljárás kezdetén. Ezek felderítése tulajdonképpen egy megismerési folyamat,⁷³ mint már korábban azt említettem. Ugyanakkor nem szabad elfelejteni a vallomás fontosságát a bizonyítás során sem, ugyanis, amikor a bíróság bizonyít, nagy jelentőséget tulajdonít a tárgyaláson, illetve korábban, a nyomozás során tett vallomásoknak. A gyakorlat azt mutatja, hogy vallomásra mindig támaszkodik a bíróság, amennyiben nem áll rendelkezésre a terhelt vagy a tanú(k) vallomása, a bűnösséget sem állapítja meg a bíróság.

Összegezve úgy vélem, hogy a vallomás mind a felderítésben, mind a bizonyításban jelentős szerepe van, nélküle sem a felderítés, sem a bizonyítás nem lenne eredményes.

⁷² Finszter Géza: Bizonyításelméletek a jog világában. Rendészeti Szemle, 2006/7-8. szám, 89. o.

⁷³ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 3. o.

5. A vallomásellenőrzés

5.1. A vallomásellenőrzés alanyai

A büntetőeljárás alanyok lehetnek hatósági és nem hatósági alanyok (magánszemélyek). A témám szempontjából a magánszemélyek bírnak jelentőséggel, azokon belül is a terhelt és a tanú.⁷⁴

A terhelt a hatályos büntetőeljárás törvényünk meghatározása szerint:

Be. 43. § (1) A terhelt az, akivel szemben büntetőeljárást folytatnak. A terhelt a nyomozás során gyanúsított, a bírósági eljárásban vádlott, a büntetés jogerős kiszabása, illetve a megrovás, próbára bocsátás vagy javítóintézeti nevelés jogerős alkalmazása után elítélt.

A terhelt büntetőeljárás központi alakja, mivel a büntetőeljárás egyik célja a bűncselekményt elkövető személy kiderítése és felelősségre vonása. A törvény szövege alapján a terhelte válás szükséges feltétele, hogy büntető eljárás legyen vele szemben.

A terhelte kettősség jellemző, egyrészt ő az eljárás "tárgya", másrészről pedig a bizonyítás alanya.⁷⁵ A nyomozó hatóság egyik legfontosabb feladata az, hogy a bűncselekmény megalapozott gyanúját és az eljárás indítás más törvényes feltételeit megállapítsa, illetve a terhelt jogait és kötelezettségeit a vallomástevés szempontjából ne sértse, amikor felderít.⁷⁶

A tanú fogalmát a következőképpen határozza meg a Be.:

Be.79. § (1) Tanúként az hallgatható ki, akinek bizonyítandó tényről tudomása lehet.

A tanúvá válásnak két feltétele van. Az egyik, hogy az észlelés jogilag releváns körülményekre vonatkozzon, amelyek a későbbiek során a büntetőeljárás alapját adják. A másik feltétel az, hogy a személy részese legyen a későbbi eljárásnak, tehát tanúi minőségben jelenjen meg az ügyben.⁷⁷

⁷⁴ Bögöly Gyula - Budaházi Árpád - Csányi Csaba - Sléder Judit: Büntetőeljárás-jog. Rejtjel Kiadó. Budapest, 2010. 84.o.

⁷⁵ Bánáti János - Belovics Ervin - Csák Zsolt - Sinku Pál - Tóth Mihály - Varga Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2006. 71. o.

⁷⁶ Cséka Ervin: A bűncselekmény alapos gyanújáról. Rendőrségi Szemle, 10. évfolyam, 1962/1. szám. 43. o.

⁷⁷ Bíró Gyula: Kriminalisztika. Lícium - Art Könyvkiadó. Debrecen, 2010. 122. o.

5.2. A kihallgatás menete

A kihallgatás menetét négy szakaszra lehet bontani:

- a. felkészülés a kihallgatásra
- b. kihallgatás megkezdése
- c. érdemi kihallgatás
- d. kihallgatás menetközbeni értékelése és eredményeinek rögzítése⁷⁸

Véleményem szerint a kihallgatásra felkészülésen a nyomozó hatóság céltudatos és eredményes ügymegismerési és személy-megismerési tevékenységét kell érteni. A nyomozónak az ügy anyagát alaposan át kell tanulmányoznia, és ennek során meg kell állapítania, hogy melyek azok a részek, amelyek homályosak és ellenőrzést igényelnek, illetve milyen adat kiegészítésére van szükség a kihallgatás megkezdése előtt. Ekkor gyakran jegyzetet készítenek maguknak a gyorsabb és biztonságosabb tájékozódás érdekében, a kínos helyzetek elkerülése végett.⁷⁹ A személyt is tanulmányozni kell előzetesen, ehhez általános emberismerettel kell rendelkeznie, illetve adatokat szerezhet a személyiségére vonatkozóan.⁸⁰

A kihallgatás megkezdése a törvény alapján, a személyi adatok felvételével kezdődik, illetve a jogokra és kötelezettségekre való figyelmeztetéssel, és törvényben meghatározott szabályoknak megfelelően.⁸¹ Az érdemi kihallgatás tartalmazza az összefüggő személy általi vallomás előadását, illetőleg a nyomozó által feltett kérdéseket és azokra adott válaszokat a kihallgatás alá vont személy által.⁸²

Az utolsó szakaszban a kihallgatás rögzítése jegyzőkönyvben vagy egyéb módon, és a menetközbeni értékelés van.⁸³ Ez tulajdonképpen a kihallgatás során történik és nem a végén.

A gyakorlatban gyakran a kótetlen beszélgetés módszerével kezdik a kihallgatást. Fel kell ismerni a helyzetet, és az első találkozásnál lehet tudni, hogy kivel lehet barátkozni, kihez, hogyan kell viszonyulni. A kihallgatás során, a helyzet és az eljárás alá vont személy felmérése után a nyomozó gyakran él azzal az eszközzel, hogy a kihallgatott elé tárja azokat a

⁷⁸ Tremmel Flórián - Fenyvesi Csaba: Kriminálisztika tankönyv és atlasz, Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs, 2002. 207. o.

⁷⁹ Kertész-Koltai: Kihallgatás. BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség. Budapest, 1967. 6. o.

⁸⁰ Kertész-Koltai: Kihallgatás. BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség. Budapest, 1967. 9. o.

⁸¹ Tremmel Flórián - Fenyvesi Csaba: Kriminálisztika tankönyv és atlasz, Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs, 2002. 207. o.

⁸² Tremmel Flórián - Fenyvesi Csaba: Kriminálisztika tankönyv és atlasz, Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs, 2002. 208. o.

⁸³ Tremmel Flórián - Fenyvesi Csaba: Kriminálisztika tankönyv és atlasz, Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs, 2002. 208. o.

bizonyítékokat, amelyekkel rendelkezik. Ezzel azt kívánja elérni, hogy őszinte vallomás szülessen.

A kihallgatás során az őszintétlenségnek számos jele van, ismerünk nyelvi és nem nyelvi jeleket.

A nyelvi jelek:

- ❖ kérdés alóli kibújás akarása,
- ❖ válasz előtti hosszú gondolkozási idő,
- ❖ rövid mondatos válaszok,
- ❖ gyakori beszédhibák.

A nem nyelvi jelek lehetnek:

- ❖ az orr gyakori érintése,
- ❖ áll dörzsölgetése,
- ❖ szemkontaktus kerülése,
- ❖ vakarózás,
- ❖ mocorgás,
- ❖ elpirulás vagy elfehéredés,
- ❖ aszimmetrikus nevetés,
- ❖ mesterkélt nevetés,
- ❖ magasabb hangfekvésen történő beszéd,
- ❖ mimikai jelek.⁸⁴

A tapasztalat szerint a nyelvi és a nem nyelvi jelekre sem lehet teljes mértékben hagyatkozni. Ezek az ismertetőik csak tájékoztatás jelleggel bírnak a kihallgatást végző nyomozók számára. Ennek az oka az, hogy vannak emberek, akik ügyesen, mindenféle jel nélkül tudnak hazudni. Másoknál megvannak az izgatottság látható jelei, de azok lehetnek attól is, hogy a nem bűnös gyanúsított, de fél attól, hogy nem fognak neki hinni a vallomása alapján, és jelentkeznek rajta a félelem jelei, továbbá személyes sajátosságok is lehetnek a kitérő beszéd vagy más nyelvi sajátosságok.⁸⁵

5.3. A terhelt kihallgatása

A terhelt kihallgatása során szerzett vallomást a törvény az utolsó helyen említi a bizonyítási eszközök felsorolásában, ám gyakorlati jelentősége rendkívül nagy.⁸⁶

⁸⁴ Agárdi Tamás - Kármán Gabriella: A hazugságvizsgálatról más szemmel. Belügyi Szemle, 47. évfolyam, 1999/10. szám, 94. o.

⁸⁵ Agárdi Tamás - Kármán Gabriella: A hazugságvizsgálatról más szemmel. Belügyi Szemle, 47. évfolyam, 1999/10. szám, 95. o.

⁸⁶ Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2004. 243. o.

Amikor először kerül sor a terhelt kihallgatására, az egy olyan nyomozási cselekmény, amely a nyomozásnak jelentős állomása, információkban nagyon gazdag bizonyítékot is eredményezhető cselekmény, másrésztől verziókat is produkálhat, amelyeket feltétlenül ellenőriznie kell a nyomozó hatóságnak.⁸⁷

A kihallgatás célja az őszinte vallomás elérése, amelyet a beismerő vallomás esetében lehet a legjobban megismerni. A tapasztalat azt mutatja, hogy a kihallgatott terheltek közül kevesebb, mint a fele tesz vallomást, mivel a terhelteknek a büntetőeljárásban megvan a lehetőségük arra, hogy a vallomástételt megtagadják. Azok a személyek, akik pedig mégis tesznek vallomást, még kevesebben tesznek beismerő vallomást. Így a nyomozóknak nagy tapasztalatra és jó megfigyelő készségre van szükségük.⁸⁸

Akár beismer, akár tagad a gyanúsított, a nyomozónak arra kell törekednie, hogy a terhelt a nyilatkozatát a bizonyítékok pontos megjelölésével támassza alá. Török Sándor szerint, amikor tagad a terhelt, olyankor csak akkor érdemes szembesítést alkalmazni, ha attól nagyobb valószínűséggel várható eredmény.⁸⁹

A gyakorlatban az figyelhető meg, hogy a legtöbb vallomást tevő gyanúsított tagadásban van. Általában tagadják, hogy a helyszínen jártak volna, vagy azzal védekeznek, hogy csak rosszkor voltak rossz helyen, véletlenségből kerültek a bűncselekmény helyszínére. Ebben az esetben, ha a nyomozó hatóság tagja bármilyen bizonyítékot tár eléjük, a tapasztalatok azt mutatják, akkor sem ismeri el a bűncselekmény elkövetését. A terhelt hallgathat ugyanis, és megtagadhatja a vallomástételt, viszont ez nem értékelhető bűnösségi körülményként.⁹⁰

A terhelt vallomásánál a beismerő vallomás elérésére törekszik a hatóság, mert az elkövetőnek kell tudnia pontosan és a legtöbbet, így a vallomása által még fel nem derített körülmények és részletek sokkal hamarabb tisztázhatóak. Az őszinte beismerő vallomást azonban beszerezni nagyon nehéz, és alapos taktikai felkészülést igényel a nyomozó hatóság részéről.⁹¹

⁸⁷ Tremmel Flórián - Fenyvesi Csaba: Kriminálisztika tankönyv és atlasz. Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs, 2002. 218. o.

⁸⁸ Kertész - Koltai: Kihallgatás. BM Tanulmányi és Képzési Csoportfőnökség. Budapest, 1967. 229. o.

⁸⁹ Török Sándor: A Gyermek-és fiatalokúak kihallgatásának taktikája. BM Tanulmányi és Képzési Csoportfőnökség, Budapest, 1966. 154. o.

⁹⁰ Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás, Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs, 253. o.

⁹¹ Török Sándor. alezredes: A Gyermek-és fiatalokúak kihallgatásának taktikája In.: a fiatalokúak bűnözéséről cikkgyűjtemény, BM Tanulmányi és Képzési Csoportfőnökség, 1966, 155. o.

A terheltek kihallgatása során a nyomozási gyakorlat azt mutatja, hogy a terheltek nagyobb része nem mond igazat, kisebb része nem tesz vallomást, és a legkevesebben vannak azok, akik beismerő vallomást tesznek.

5.4. A hamis vád

A hamis vád esetén a gyakorlat szerint a vallomást tevők célja különböző. Amikor fiatalok hallgat ki a nyomozó hatóság, a kihallgatáson jelen van a törvényes képviselője, ez pedig azt eredményezheti, hogy a fiatalok azért vádol hamisan más bűncselekmény elkövetésével, mert nem meri elmondani a szülő jelenlétében az igazságot, mivel fél annak reakciójától.

Amikor nagykorú hallgatnak ki, előfordulhat, hogy próbálja elferdíteni a valóságot. A tapasztalat azt mutatja, hogy az őszintétlenség oka a presztízs megóvása és a szégyen elkerülése lehet. Az ember önbecsülése nagy szerepet játszik a vallomástételben, mint befolyásoló tényező.

A leggyakrabban az az eset fordul elő, amikor hamis vádat a kihallgatás alá vontak szándéka nem egy másik személyre irányuló, az ellen való vád tétele, hanem tudatában van annak, hogy elfogatóparancs van ellene és az intézkedő rendőrnek ezért adja meg más ember személyi adatait. Ez egyértelmű hamis vád, mivel azzal a szabálysértéssel vagy bűncselekménnyel vádol más tulajdonképpen ez által, amelyet ő követett el és így más személlyel szemben indul eljárás.

Nem szabad megfélemlíteni a bosszúról sem, mint a hamis vádra "kényszerítő", befolyásoló tényezőről. Gyakori az az eset, amikor a gyanúsított más vádol meg a bűncselekmény elkövetésével, mivel a saját maga védelmét kívánja előtérbe helyezni, másrészt bosszút kíván állni adott a személyen.

Arra is fel kell készülni, hogy a gyanúsított mindent, részletesen, a valóságnak megfelelően elmond. Ilyenkor is szükség van az őszinteség ellenőrzésére, mivel a hamis beismerés tévútra vezetheti a büntetőeljárást.

5.5. A tanú kihallgatása

A tanú kihallgatása a felderítés és a bizonyítás egyik legfontosabb mozzanata, amelynek sikeressége érdekében a kihallgatást végzőnek nagy szakmai felkészültségre, tudásra és pszichológiai ismeretekre van szüksége.⁹²

Ahogy a Be. is meghatározza, a tanúkat egyenként kell kihallgatni. Ennek az a célja, hogy még csak jóhiszeműen, akaratlanul se befolyásolja az egyik tanú a másikat a vallomás megtételében.⁹³

A tanúkihallgatást szakaszokra lehet bontani:

- a. a személyazonosság megállapítása, majd a viszonyok tisztázása (más tanúhoz, terhelthez, sértetthez);
- b. annak a tisztázása, hogy a tanú szerepe közvetlen vagy közvetett észlelésen alapul-e, utána kötetlen beszélgetés következhet;
- c. a nyomozó hatóság által feltett kérdések és arra adott válaszok.⁹⁴

A kihallgatás kezdetén, miután tisztázta a nyomozó hatóság a tanú személyazonosságát, valamint rokoni viszonyokat, akkor azt is tisztázni kell, hogy nincs-e a tanúnak vallomástételi akadály. Figyelmeztetni kell a tanút arra, hogy mik a hamis tanúzás következményei. Mi várható, ha nem mond igazat. A tanú a kihallgatás során a vallomását összefüggően előadhatja, illetve a nyomozó által feltett kérdésekre válaszol. Ha a vallomása eltér az adott ügyben a korábbi vallomásától, akkor ennek okát tisztázni kell.⁹⁵

„Ha a tanú vallomástételt, illetőleg az eljárási cselekménynél való közreműködést a következményekre történt figyelmeztetés után jogosulatlanul megtagadja, rendbírsággal sújtható, és az okozott költség megfizetésére kötelezhető”⁹⁶

⁹² Bánáti János - Belovics Ervin - Csák Zsolt - Sinku Pál - Tóth Mihály - Varga Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2006. 122. o.

⁹³ Bánáti János - Belovics Ervin - Csák Zsolt - Sinku Pál - Tóth Mihály - Varga Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2006. 122. o.

⁹⁴ Török Sándor: A Gyermekek és fiatalok kihallgatásának taktikája. BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség. Budapest, 1966. 150. o.

⁹⁵ Bíró Gyula: Kriminálisztika. Lícium - Art Könyvkiadó. Debrecen, 2010. 124. o.

⁹⁶ Bíró Gyula: Kriminálisztika. Lícium - Art Könyvkiadó. Debrecen, 2010. 128. o.

A tanú igazmondásra kötelezett a terhelttel szemben, ha őszintétlen, akkor megvalósulhat a hamis tanúzás. Azonban a tanú nemcsak igazmondásra kötelezett, hanem aktív magatartásával köteles a nyomozó hatóság munkáját segíteni.⁹⁷

5.6. A terhelt hozzátartozójának vallomása

A gyakorlat azt mutatja, hogy a relatív tanúzási akadály esetén a hozzátartozók vallomást szoktak tenni, és a leggyakrabban a gyanúsított kéri a kihallgatásukat. A hozzátartozók az esetek többségében kiállnak a gyanúsított, illetve a sértett mellett, nem tesznek terhelő vallomást.

A gyakorlatban fenntartásokkal kezelik a hozzátartozó tanú vallomását. Amennyiben a hozzátartozó valótlan tényt állítana, mindig felhívják a figyelmét az igazmondási kötelezettségre.

5.7. A hamis tanúzás

A tanúra leginkább a bizonyításban való közreműködés a jellemző.⁹⁸ A vallomások adásának és értékelésének körülményei törvényileg vannak szabályozva, és a hamis vallomást a Be. szankcióval fenyegeti.⁹⁹ Ennek ellenére is előfordul, hogy a tanúk hamis vallomást tesznek általában érzelmi, vagy valamilyen érdeken alapuló okra visszavezethetően.

A tanút a vallomás tételekor sok minden befolyásolhatja. A leggyakoribb okai a hamis tanúzásnak:

- ❖ a tanú zárkózott jellem,
- ❖ el akarja kerülni a kihallgatással járó idővesztést,
- ❖ személyes ellenszenv lehet a nyomozó hatóság iránt,
- ❖ fél a bosszútól, hogy a tettes megbosszulja,
- ❖ maga a tanú áll bosszút a terheltten a tények elferdítésével,
- ❖ fél a felelősségre vonástól,
- ❖ felbujtották őt,
- ❖ szereplési vágya van,
- ❖ nem akar előző vallomásával ellentmondásba kerülni.¹⁰⁰

⁹⁷ Tremmel Flórián - Fenyvesi Csaba: Kriminálisztika tankönyv és atlasz. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2002. 226. o.

⁹⁸ Bánáti János - Belovics Ervin - Csák Zsolt - Sinku Pál - Tóth Mihály - Varga Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2006. 70. o.

⁹⁹ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965. 5. o.

¹⁰⁰ Kertész - Koltai: Kihallgatás. BM Tanulmányi és Képzési Csoportfőnökség. Budapest, 1967. 224. o.

Az őszintétlen vallomás több módon is ellenőrizhető. Van, hogy a kötetlen beszélgetés alatt a már ellenőrzött körülményt megemlíti a tanúnak. Ez azért lehet egy jó taktika a hamis tanúvallomás elkerülése érdekében, mert ha a tanú felkészült a hamis vallomás tételére, akkor a felkészültsége az egész vallomására terjed ki, míg egyes részletekre kevésbé. Könnyen ellentmondásba kerülhet ezáltal saját magával.¹⁰¹

Álláspontom szerint a hamis tanúrást az őszintétlenségtől a szándék különbözteti meg. Az őszintétlenségnél elmondja például a tanú, hogy mi történt, de csak nagy vonalakban, és a szégyenérzete miatt nem teljesen őszinte. Ez nem minősül hamis tanúzásnak.

5.8. A vallomás ellenőrzésének módjai

Az ellenőrzést úgy is felfoghatjuk, mint az igazság megállapításának a segédeszközét. Az ellenőrzés mindenekelőtt a vallomásban szereplő tényeknek, a más eljárási cselekmények segítségével megállapított tényekkel való egybevetésével történik. Így a vallomás ellenőrzése és értékelése elsősorban a tények egybevetését jelenti.¹⁰²

A vallomás ebben az esetben a bizonyító tény, az emlékezetben őrzött élményről tett kijelentés. A vallomástétel egyfajta kommunikáció, melynek van szóbeli és egy metakommunikációs vetülete. Ha valódi lehet az élmény, akkor a kettő összhangban van egymással. A nyomozó a kihallgatás során választ keres azokra a kérdésekre, amelyek a bizonyítás későbbi tárgyához tartoznak, és melyek révén ellenőrizhetőnek tartja a vallomás megbízhatóságát.¹⁰³

A gyakorlat alapján a vallomás ellenőrzése már a kihallgatás során megtörténik, a leggyakrabban és elsősorban az elbeszélgetést alkalmazzák. Másodsorban kerülhet sor a szembesítésre, amennyiben ellentét fedezhető fel a vallomásokban.

Az alábbi alkalmazási sorrend állítható fel a gyakorlat alapján:

Személyi:

- 1) kötetlen beszélgetés a kihallgatás során,
- 2) szembesítés.

¹⁰¹ Török Sándor: A gyermek- és fiatalkorúak kihallgatásának taktikája. BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség, Budapest, 1966. 151. o.

¹⁰² Kertész - Koltai: Kihallgatás. BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség, Budapest, 1967. 30. o.

¹⁰³ Bócz Endre: A bizonyítás egyes elméleti kérdései és gyakorlati problémái. In: Both Emőke (Szerk.): Kriminológiai Közlemények 65. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2008. 101. o.

Tárgyi:

- 1) szakvélemény készítése,
- 2) fotó,- és videófelvétel bemutatása,
- 3) vallomásokról készített jegyzőkönyv bemutatása.

A gyakorlatban gyakran alkalmaznak olyan módszert, hogy először meghallgatják a hazugságot, hagyják végigmondani a vallomást, majd olyan kérdéseket tesznek fel, amelyek megválaszolásakor ellentmondásba kerül vallomást tevő a saját, illetve más vallomásával. Ez okot adhat a szembesítésre.

Gyakori ellenőrző módszer a szakértő kirendelése. Ilyen szakértői vizsgálat lehet:

- ❖ írásszakértői vizsgálat,
- ❖ fegyver- és lőszerszakértői vizsgálat,
- ❖ metallográfiai vizsgálat,
- ❖ nyomszakértő,
- ❖ személy és tárgy fénykép alapján történő azonosítása,
- ❖ fizikai szakértői vizsgálat,
- ❖ vegyészeti vizsgálat,
- ❖ öngyulladással és egyéb tüzesettel kapcsolatos vegyelemzés,
- ❖ kriminalisztikai textilszakértői vizsgálat,
- ❖ biológiai szakértői vizsgálatok,
- ❖ koponyacsontok és emberi maradványok alapján történő személyazonosítás,
- ❖ daktiloszkópiai vizsgálat,¹⁰⁴
- ❖ telefondetektálás.

A szakértő kirendeléséről intézkedő hatóságoknak a szakértő által elkészített szakvéleményt önmagában és a többi bizonyítékkal egybevetve kell értékelni.¹⁰⁵ Ugyanez a követelmény vonatkozik más bizonyítási eszközökre is, így a tanú és a terhelt vallomására is.

A vallomás őszinteségének ellenőrzését szolgálhatják a bizonyítási eszközök megszerzése mellett a bizonyítási eljárások is, így sor kerülhet:

- ❖ szemlére,
- ❖ felismerésre bemutatásra,
- ❖ helyszíni kihallgatásra,
- ❖ bizonyítási kísérletre,
- ❖ szembesítésre.

¹⁰⁴ Bányik Sándor - Borbíró László - Földes Vilmos - Gyulai László - Katona Géza - Kertész Imre - Szalai Ferenc - Várnagy László: Szakértők igénybevétele a nyomozás során. BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség. Budapest, 1965. 11. o.

¹⁰⁵ Katona Géza: Szakértők és szaktanácsadók bevonása krimináltechnikai kérdések tisztázására. In: ILLÁR Sándor (Szerk.): Krimináltechnika II. Rejtjel Kiadó. Budapest, 1998. 147. o.

Úgy vélem, hogy minden büntetőügy és büntetőeljárás szituáció más és más, ebből pedig az következik, hogy a nyomozás tervezése és szervezése során nem lehet ugyanazt a „sablon” követni. Ugyanez vonatkozik a vallomás őszinteségének ellenőrzésére is.

5.9. Műszeres ellenőrzési lehetőségek

A műszeres őszinteségvizsgálat az 1950-es években vette kezdetét, amikor is megszületett a modern poligráf, a sokcsatornás műszer, amely méri az emberi szervezetben végbemenő fiziológiai változásokat. A változásokat a lelepleződéstől való félelem okozza, amely stresszt okoz a vizsgált személyben, így az őszintétlen válasz kimutatható műszer segítségével. A poligráffal a Be. alapján a gyanúsított vallomását vizsgálják, valamint a kiemelt jelentőségű ügyekben a tanú vallomását. A poligráfos vizsgálatra a gyanúsított, illetve a tanú beleegyezése nélkül nem kerülhet sor.

Magyarországon a poligráf mellett még három módszert alkalmaznak:

- ❖ a komputeres grafometriás vizsgálatot,
- ❖ a rétegzett hangelemzést
- ❖ és a hőkamerás vizsgálatot.¹⁰⁶

Mindhárom műszer fiziológiai változásokat mér, amelyből az őszintétlenségre lehet következtetni. A műszeres őszinteségvizsgálati eszközök közös jellemzője, hogy csekély validitásuk ellenére is orientálják a nyomozást, és ritkábban, de bizonyítékként is felhasználható a vizsgálati eredményük, de esetükben is fontos hangsúlyozni – ugyanúgy, mint a többi módszernél –, hogy önmagukban nem alkalmasak a vallomás őszinteségének ellenőrzésére. Úgy véljük, lehetőség szerint minél több módszert igénybe kell venni, amikor a vallomás hiteltérdemlőségéről kell dönten.

¹⁰⁶ Budaházi Árpád : A poligráf múltja jelene és jövője. Magyar Rendészet. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2007/3-4. szám. 226. o.

6. Összegzés

A vallomás őszinteségének ellenőrzésére mind a nyomozás, mind a bírósági eljárásban sor kell, hogy kerüljön. Végző soron ugyan a bíróság dönt a vallomások hiteltérdeklőségeről, azonban már a nyomozó hatóságnak és az ügyésznek is fel kell tártani a vallomásban előforduló valótlanságokat. A dolgozatban rámutattam arra, hogy a vallomásellenőrzésnek ismert a nem műszeres és a műszeres formája is. A műszeres őszinteségvizsgálatra kerül sor ritkábban, mivel egyrészt költséges, másrészt a validitása vitatott.

A nem műszeres vallomásellenőrzés a gyakoribb, az általános az, hogy már a kihallgatás során arra törekednek, hogy kiküszöböljék az őszintétlenséget. Ezt tehetik azzal, hogy ellentétes állításokat fedeznek fel a vallomásban, vagy a kihallgatás során bizonyítékokat tárnak a kihallgatott elé.

A kihallgatást követően is sor kerülhet a vallomás ellenőrzésére, amelynek érdekében bizonyítási eszközöket szereznek be, és szükség szerint bizonyítási eljárásokat rendelnek el és tartanak. A Be. számos bizonyítási eljárást és bizonyítási eszközt ismer, mindegyikük a vallomás őszinteségének ellenőrzését is szolgálhatja. Úgy vélem, a vallomásellenőrzés hatékonyabbá tétele nem indokolja a Be. módosítását, a jogszabály és az általam is vázolt krimináltaktikai ajánlások betartása elegendőnek tűnik a megfelelő joggyakorláshoz.

A dolgozatban szóltam azokról a tényezőkről is, amelyek befolyásolják a vallomást tevőt, ugyanis a tanú és a terhelt is szándékosan, vagy akaratlanul őszintétlen vallomást tehet egy belső vagy egy külső késztetés hatására. Rámutattam arra is, hogy a terhelt hozzátartozója általában vallomást tesz, még annak árán is menteni kívánja a gyanúsítottat, ha számolnia kell azzal is, hogy felelősségre vonhatják hamis tanúzás miatt.

A valóságnak megfelelő vallomás megszerzése jelentőséggel bír a felderítésben és a bizonyításban is, ezért a nyomozás során ismertetett krimináltaktikai ajánlások a bíróság számára is alkalmazandóak, hiszen a bíró is kihallgat, és végző soron ő hoz arról is döntést, hogy elfogadja-e a vallomásból nyert adatot bizonyítéknak. Amikor a bíró mérlegel, figyelembe veszi a nyomozás őszinteségvizsgálati eredményeit és a saját maga bizonyítási tevékenységét is. A kettő együtt vezet el a helyes döntéshez.

Felhasznált irodalom

Agárdi Tamás - Kármán Gabriella: A hazugságvizsgálatról más szemmel. Belügyi Szemle, 47. évfolyam, 1999/10. szám.

Ádám György: Az érzékelési folyamat néhány jellemzője. In: Kiss Géza - Fogarasi Mihály: Általános Személyiség-és szociálpszichológiai szöveggyűjtemény. BM Könyvkiadó. Budapest, 1990.

Balláné - Kunos - Lakatos: Bevezetés a Kriminálisztikába. Rejtjel Kiadó. Budapest, 2004.

Bánáti János - Belovics Ervin - Csák Zsolt - Sinku Pál - Tóth Mihály - Varga Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2006.

Bányik Sándor - Borbíró László - Földes Vilmos - Gyulai László - Katona Géza - Kertész Imre - Szalai Ferenc - Várnagy László: Szakértők igénybevétele a nyomozás során. BM Tanulmányi és Képzési Csoportfőnökség. Budapest, 1965.

Bíró Gyula: Kriminálisztika. Lícium - Art Könyvkiadó. Debrecen, 2010.

Bócz Endre: A bizonyítás egyes elméleti kérdései és gyakorlati problémái. In: Both Emőke (Szerk.): Kriminológiai Közlemények 65. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2008.

Bögöly Gyula - Budaházi Árpád - Csányi Csaba - Sléder Judit: Büntetőeljárás-jog. Rejtjel Kiadó. Budapest, 2010.

Budaházi Árpád: A bizonyítási eljárások és a poligráf. Rendvédelmi Füzetek, 2010/4. szám, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2010.

Budaházi Árpád : A poligráf múltja jelene és jövője. Magyar Rendészet. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2007/3-4. szám

Budaházi Árpád: A vallomás őszinteségének műszeres ellenőrzése. Doktori Értekezés, PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2012. (Kézirat.)

Cséka Ervin: A bűncselekmény alapos gyanújáról, Rendőrségi Szemle, 10. évfolyam, 1962/1. szám

Cséka Ervin - Fantoly Zsanett-Károlyi Judit - Lőrinczy György- Vida Mihály: A Büntetőeljárási Jog Alapvonalai I. Bába Kiadó. Szeged, 2006.

Dominic Streatfield: Agymosás. HVG Kiadó Zrt. Budapest, 2007.

Elek Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft. Debrecen, 2008.

Ezer év törvényei, <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8381> (A letöltés ideje: 2012. 10. 23.)

Fenyvesi Csaba: Szembesítés, szemtől szembe a bűnügyekben. Dialóg Campus Kiadó. Budapest - Pécs, 2008.

Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó. Budapest – Pécs, 2004.

Finszter Géza: Bizonyításelméletek a jog világában. Rendészeti Szemle, 54. évfolyam, 2006/7-8. szám

Janza Frigyes: A rendőri hazugságokról. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XI. Tanulmányok a Quo vadis rendvédelem? Szabadságjogok, társadalmi kötelezettségek és a biztonság című tudományos konferenciáról. Pécs, 2010.

Juhász J.- Szőke I.- O. Nagy G.- Kovalovszky M. (szerk.): Magyar Értelmező Kéziszótár, Akadémiai Kiadó. Budapest, 1975.

Katona Géza: Szakértők és szaktanácsadók bevonása krimináltechnikai kérdések tisztázására. In: ILLÁR Sándor (szerk.): Krimináltechnika II. Rejtjel Kiadó. Budapest, 1998. 147. o.

Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1965.

Kertész-Koltai: Kihallgatás. BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség. Budapest, 1967.

Török Sándor: A Gyermekek és fiatalok kihallgatásának taktikája. BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség. Budapest, 1966.

Szijártó István: A pszichofiziológiai (poligráf) vizsgálat és eredményeinek felhasználási lehetősége az élet elleni bűncselekmények felderítésében. Tansegédlet. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 1990.

Szijártó István: Poligráf a büntetőeljárásban. Belügyi Szemle, 1998/7-8. szám.

Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2006.

Tremmel Flórián - Fenyvesi Csaba: Kriminalisztika tankönyv és atlasz. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs , 2002.

Tremmel Flórián - Fenyvesi Csaba - Herke Csongor: Kriminalisztika Tankönyv és Atlasz. Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs, 2005.